

בעזרת ה' יתברך

הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵי שָׁמַיִם

במלאת שלושים יום לפטירתו של
מורנו הרב אלישע וישליצקי זצ"ל

מאת: מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א
ראש מוסדות בית מוריה ורב שכונה י"א

ישיבת "בית מוריה"

שבט תשע"ט

באר שבע

תוכן עניינים

5	.....	רב שרבים צריכים לו
15	.....	המצפה לישועה
29	.....	ממשיך דרכו של שמואל הרמתי
39	.....	הבו גודל לאלקנו

רב שרבים צריכים לו¹

ראשי פרקים:

תורה גדולה לכל דורש ✦ תלמיד חכם - צריך שיחלה עצמו עליו ✦ תלמיד חכם עדיף ממלך ✦ זה לא מקרה, אלא סימן ✦ כל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות ✦ היגיעה בתפילה מזככת את האדם ✦ כל שאפשר לו לבקש רחמים ✦ אצל תלמיד חכם אין להסתפק בתפילה ✦ נבדל מן הגוף

תורה גדולה לכל דורש

הרב אלישע הי"ו שותף ומחובר בחיבור פנימי אמיץ לבית המדרש שלנו, באופן אישי, ובימים אלה, כשהרב שוכב בבית הרפואה, וכולנו מתפללים לרפואתו השלמה, אבקש לגעת מעט בתורתו המיוחדת - תורה מלאה בעוצמה פנימית, בעומק וברוחב, במבט מכוון ומחנך, מרומם ומחכים, כראוי לדור התחיה והגאולה.

בדברי הראשונים² קיים מושג 'רב שרבים צריכים לו'. הרב אלישע ללא ספק נכנס תחת ההגדרה הזאת. הרב אלישע הוא יהודי שכולו 'כלל ישראל'. כל מחשבותיו ומעשיו מכוונים למקום אחד, להיות 'פועל עם א-ל', להקהיל קהילות בכל אתר ואתר ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים מתוך אמת של תורה ויראת שמים, תוך הרמת דגל התורה הגואלת בגאון.

כדרכם של אלקנה ושמואל הנביא, מכתת הרב אלישע את רגליו בין הגרעינים התורניים ומחבר את כולם לתורת הגאולה.

לפני מספר שנים ביקשו ממני להעביר שיעור בטירת הכרמל שבצפון, בואכה חיפה. השעה היתה תשע וחצי בלילה, ציבור לא גדול, ולהפתעתי אני מגלה בשיעור את הרב אלישע. הרב שמע שיש שיעור של שמעון כהן בטירת הכרמל, והוא היה ב"אזור", בעכו, מרחק של כשעה וחצי נסיעה, אז בדרך חזרה לירושלים הוא נכנס לשמוע שיעור...

¹ שיעור זה ניתן בחודש כסלו התשע"ט והוקדש לרפואתו של הרב.

² ראה תוספות ברכות לד ע"א.

כשנסעתי מבאר שבע לטירת הכרמל, הרגשתי שאני מוסר את הנפש על מסירת התורה, אבל אצל הרב אלישע זה דבר יום ביומו. כל המהות שלו היא, לכתת רגליים להרביץ תורה ולהביא תורה גדולה לכל דורש, גם אם מדובר באנשים מעטים ביותר.

בעזרת ה' יעמדו לו זכויותיו הרבות יחד עם 'צורך הציבור', ויפקח עיניו ויחזור לאיתנו הראשון, ירביץ תורה ברבים וילך שוב ממקום למקום - לרומס, לחבר ולקרב, למען שמו באהבה.

תלמיד חכם – צריך שיחלה עצמו עליו

הגמרא בברכות³ אומרת:

"ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש - נקרא חוטא. שנאמר: 'גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם'.

אמר רבא: אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו. מאי טעמא? ...מהכא:
'ואני בחלותם לבושי' וגו'."

מי שבאפשרותו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש, הוא חוטא, הוא עובר על מצוות 'ואהבת לרעך כמוך'. ואם מי שזקוק לרחמים הוא תלמיד חכם, צריכים הכל להצטער בדבר ולהיות כ'חולים' בדבר.

ומהיכן לומדים זאת, מדואג ואחיתופל שרדפו את דוד, והתאוונן עליהם דוד ואמר: כשהם היו חולים לבשתי שק והתעניתי כדי שה' ירפא אותם, והם משיבים לי רעה תחת טובה. דוד המלך 'החלה' עצמו עליהם, מפני שהיו תלמידי חכמים⁴.

ניתן היה לומר שדוד המלך נהג מנהג חסידות ואין חובה בדבר, אך הואיל ויש בלבוש השק והעינוי משום בזיון ואינו כבוד המלכות, אם לא היה חייב בכך לא היה נוהג כן⁵, ואם כן מוכח שהיה מחויב לנהוג כך על פי ההלכה ולא נהג מנהג חסידות.

---

³ ברכות יב ע"ב.

⁴ ראה סנהדרין קו ע"ב.

⁵ ראה בניהו ד"ה אלא.

דואג האדומי קינא בדוד, שנא אותו ועשה ככל שניתן להכפיש את שמו. דואג טען כי רות המואביה, אשר ממנה נולד דוד, לא היתה ראויה לבוא בקהל, והרבה להקשות על חולקיו, וכמעט הכריעו חכמים כמותו, עד שברגע האחרון באה דרשת שמואל הנביא והכריעה: "מואבי ולא מואבית"⁶.

עד כדי כך הרשיע דואג עד שנמנה בין ארבעה "הדיוטות" אשר אין להם חלק בעולם הבא⁷. ועם כל זה דוד המלך 'החלה' עצמו עליו כי סוף סוף היה גדול בתורה, כפי שדרשו חז"ל⁸: "אדומי" - שהיה מאדים פני הכל בהלכה, "אביר הרועים" - ראש הסנהדרין. ואמנם תורתו היתה "מן השפה ולחוץ"⁹, אך תורה היתה בו.

מעין זה אומרים חז"ל על אחיתופל. אחיתופל היה חכם, אך בעל מידות מקולקלות, "איש דמים ומרמה"¹⁰. ואף הוא נמנה עם ה"הדיוטות" שאין להם חלק בעולם הבא¹¹. אך יחד עם זאת דוד נוהג בו כבוד מפני שלימדו שני דברים, "מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו"¹².

תלמיד חכם עדיף ממלך

על דברי הגמרא בברכות מעיר ה"חתם סופר"¹³:

"במסקנא יליף מדוד המלך ע"ה, שעינה בצום נפשו על דואג ואחיתופל שהיו תלמידי חכמים, אם כן מוכח לכאורה כהתוספות, דתלמיד חכם עדיף ממלך, דאי לאו הכי איך רשאי המלך להחלות עצמו על תלמיד חכם, הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אלא על כורחך תלמיד חכם עדיף".

⁶ ראה יבמות עז ע"א.

⁷ ראה סנהדרין פ"י, מ"ב.

⁸ מדרש תהלים נב, ג-ד.

⁹ ראה סנהדרין קו ע"ב.

¹⁰ ראה בראשית רבה לב, א.

¹¹ סנהדרין שם.

¹² אבות פ"ו, מ"ג.

¹³ שו"ת חתם סופר ח"ו ליקוטים סימן כט.

דוד הוא מלך, ואף על פי כן הוא מחלה עצמו על תלמידי חכמים, ועוד על תלמידי חכמים כדואג ואחיתופל, שהגיעו לידי קלקול. מוכח מכאן שתלמיד חכם עדיף ממלך.

זה לא מקרה, אלא סימן

ב"עין איה"¹⁴ מבאר מרן הרב קוק:

"כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש - נקרא חוטא. משרשי האמונה ויסודי החכמה האלקית הוא, לדעת שאין דבר שנעשה בעולם ויש ממנו תוצאות לגורל האדם המוסרי או החומרי שנעשה במקרה, כי כל המקרים כולם כשמזדמנים בפגישתם, לתכלית מכוונת הם".

לפי הרמב"ם¹⁵ וראשונים נוספים¹⁶, ההשגחה הפרטית "אינה אלא באישי בני האדם בלבד", והנבראים האחרים, כל מה שקורה להם הוא "על פי המקרה המוחלט", וככל שאדם צדיק יותר כך הוא מושגח יותר. ואילו לפי גדולי המקובלים ובעלי החסידות¹⁷ ההשגחה הפרטית היא גם בשאר הברואים. וכך אמרו חז"ל במסכת שבת¹⁸: "יושב הקדוש ברוך הוא וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים".

מרן הרב קוק מחדש בסוגיה זו, שהפרטים הם הופעות של הכלל, וככל שהכלל מתרומם ומגיע יותר ויותר למדרגה הראויה לו כך ההשגחה הכללית חודרת ומתגלה בפרטים¹⁹.

תנועות החיים אינן מקריות, הכל מכוון ומדויק. העובדה שתלמיד חכם אהוב ויקר לליבנו, שוכב כעת בבית חולים, איננה לחינם, היא צריכה לעורר משהו בקרבנו.

"ומאחר שמתדבקים גם כן אל בחירת האדם שיוציאם אל הפועל לתכלית הטוב, אם כן בהתעלם האדם ולא יפיק את התכלית, הוא חומס חוק המקרה ההוא מהטוב העומד להיות נפעל על ידו, ועל כן באשר חוק עולם שם אדון כל המעשים

¹⁴ עין איה ברכות ח"א אות קסז.

¹⁵ מורה נבוכים ג, פרקים יז, יח, נא.

¹⁶ ראה רלב"ג מלחמות ה' מאמר רביעי; ספר העיקרים מאמר רביעי, פרק י; ועוד רבים.

¹⁷ כתר יום טוב סימן קעט ואילך, בהוספות; שומר אמונים השגחה פרטית יז ד"ה ועובדא; יהל אור לו, ז; אור התורה פרשת ואתחנן עמ' קצב; פרי הארץ פרשת בא עמ' מט. וראה שו"ת משנה הלכות ח"ז סימנים רפט-רצ.

¹⁸ ראה שבת קז ע"ב.

¹⁹ ראה אורות הקודש ח"ב תקמט.

שתהיה התפילה מכוננת עמודי המוסר והדעת את ה', ועל כן היא מועלת להפיק התכלית והבקשה, שבה תשלם תכלית המוסרית שלה.

אם כן בודאי בכל מקום שתפגוש צורך התפילה, וההתעוררות להיות ראוייה שתמצא, שם ידענו ברור שכבר היא דרושה עבור התכלית המוסרית המתפשטת ממנה.

על כן כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו, הרי הגיעו המקרים במסיבותיהם שיהיה לו יחס ידיעה וקירוב זמן ומקום להצריך לרחמים, כבר נודע לנו מזה, שהטובה שתצא על ידי מילוי חוק ההרגש הקדוש של בקשת התפילה חסרה היא, ואם לא ימלא נקרא חוטא, שבודאי ישאר חסרון זה השלימות לעצמו, וגם אפשר שיחסר לזולתו, בהיות המצב הכללי מורה שצריך שיעזר חברו על ידי תפילה היוצאת מלבבו דווקא".

כשאדם רואה שרעהו חולה, זה לא מקרה, אלא סימן. ריבונו של עולם מסמן לו שכעת הזמן להפיק דבר טוב ולהתעורר לתפילה. הקב"ה מאותת לו שברגעים אלה התפילה שלו חשובה, עבור חברו ועבור העולם כולו.

הקב"ה משדד מערכות שלמות כדי שפלוני יהיה מופעל, יתרשם, יטלטל, ויצא מאדישותו. ואם האדם נשאר אדיש, יש צורך בטלטלה גדולה יותר.

כשחסרות תפילות בעולם, הקב"ה תובע את מילואן. התפילה היא החיבור בין הנבראים לבוראם, וכשהברואים מתרחקים מבוראם, הקב"ה מגלגל ומסובב ומסייע בעדנו לעשות מעשים ששייבו אותנו אליו. הקב"ה מזמן לנו נסיבות חיים שמביאים אותנו לתבוע יותר קודשה, יותר שייכות לתפילה ולזיכוכ המידות, יותר רוממות ויותר קרבת ה'.

מי שנשאר אדיש לנסיבות החיים שה' יתברך מגלגל לפתחו - "נקרא חוטא". ה'חטא' הוא ביטוי לחיסרון ולהחטאת המטרה.

כל שאינו מבקר את החולה – גורם לו שימות

הגמרא **בנדרים**²⁰ אומרת: "כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות", ומבאר הרא"ש שם, שאם היה מבקר היה מבקש עליו רחמים ואולי היה מצילו מגזירת חוליו. מי שאינו מבקר את החולה ואינו רואה את צערו וכאבו ויוצא החוצה ובוכה ואומר: ריבוננו של עולם, אנא שלח רפואה שלמה לחולי עמך, הוא כאילו שופך דמים ח"ו.

"קצרו של דבר צריך לדעת שאין כל רגש דומה לחברו בפעולתו, כמו שאינו דומה לו בפעולותיו, והחובה להשתמש בכל רגש טוב להגדיל הטוב, ואז הוא מפיך את תכליתו הפרטית והכללית, ובהיות שמתעורר צורך של רגש טוב, ומונע אותו האדם מהשלימו בבחירה, הוא דומה למונע צרכי הגוף לקיומו, שהעד על ההכרח הוא הרגש הטבעי הנקי. אלא שצרכי הגוף מגיעים אל הגוף, ורגשי הקשר שבין איש לחברו מגיעים בשורש הקשר המאחד את האנושיות לתכלית נשגבה המיוחדת, על פי צרכים החומרים שלהם ועל פי רגשותיהם הנפשיים".

לכל 'הרגש טוב' יש כוח להניע, ליצור שייכות וחיבור ולהגדיל את הטוב הפרטי והעולמי גם יחד. התכלית הפרטית היא שהאדם יהיה מתוקן והתכלית הכללית היא שהעולם יהיה מתוקן. שני הדברים קורים במקביל, הפרט והכלל הולכים ומשתכללים, הולכים ונהיים מתוקנים יותר.

כשמתעורר באדם רגש טוב והוא חונק אותו ולא נותן לו לבוא לידי ביטוי, דומה הדבר לאדם שבפיו דבר מאכל ובא אחר ומוציאו מתוך פיו. המאכל מקיים את האדם, וכשבא אחר ולוקח מאכלו, "הוא דומה למונע צרכי הגוף לקיומו".

בכל חברה ישנם צרכים חומריים. הקשר הנפשי בין איש לרעהו נבנה על ידי משחק משותף, אכילה משותפת וכדו', ומתגלה בשורשו כאשר השותפות מולידה שיתוף וחיבור למען תכלית נשגבה. ממשך מרן הרב קוק:

"והנה ההרגשה הטובה הבאה לאדם על ידי התפללו על חברו, היא הרגשה מורכבת מידיעת השגחת ה' יתברך ותכלית ההנהגה האלקית בבריאה, שהיא לצד המעלה והמוסרי שבה, ורגש האהבה האמתית הפנימית אל זולתו, שהוא אחד מרשי המוסר הנדרש לתורה ולשכלול כל טוב.

---

²⁰ נדרים מ ע"א.

ובהיותו מונע עצמו מהשתמש מהרגיש את נועם הרגש המורכב הזה בשעה המוכשרת, ודאי יהיה אבוד ממנו, וגם הטוב המוסרי שהיה נקנה על ידי צערו שהוא חסרונו של זולתו, היה סיבה חזקה ודבקה להשלים את החסר, ובהיותו מונע את הטוב ההוא הוא מפסיד לעצמו ולזולתו".

תפילה על חבר נובעת מאמונה עמוקה בהשגחת ה' על ברואיו ומאהבת אמת לזולתו. האהבה שבין איש לרעהו היא משורשי המוסר, היא לא אמצעי אלא מטרה, "מה אני מבקש מכם, הא איני מבקש אלא כדי שתהיו אוהבין זה את זה..."²¹.

הרמב"ם ב"מורה נבוכים"²² כותב: "האדם מדיני בטבעו". מדיני פירושו חברתי. בעוד בעלי החיים מסתובבים כל אחד לעצמו, האדם הוא חברתי, הוא מדבר עם זולתו ויוצר שיח עם החברה האנושית.

כשאדם רואה שחברו איננו חש בטוב, מצוות ביקור חולים ומצוות אהבת ישראל עומדות לפתחו ומעמידות אותו בפני פרק שלם של עבודת ה'. ואם האדם נשאר אדיש לכך ומונע את עצמו מהדבר, "הוא מפסיד לעצמו ולזולתו".

היגיעה בתפילה מזככת את האדם

אדם שהתפלל ולא נענה, חז"ל אומרים: "יחזור ויתפלל, שנאמר: 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'" (תהלים כז, יד)²³. תפילה דורשת מאמץ ויגיעה. כשאדם חוזר ומתפלל ומתייגע בדבר, הסיבה לכך איננה כדי שהקב"ה ישמע סוף סוף, הקב"ה שמע כבר בפעם הראשונה. היגיעה בתפילה פועלת על האדם ומקדמת אותו ומזככת אותו עד שנעשה ראוי לגילוי הטוב האלקי במציאות.

²¹ תנא דבי אליהו רבה פרשה כו.

²² מורה נבוכים חלק ראשון, עב; חלק שני, מ; חלק שלישי, כז.

²³ ברכות לב ע"ב: " אמר רבי חמא ברבי חנינא: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר: 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'" (תהלים כז, יד).

כל שאפשר לו לבקש רחמים

על לשון חז"ל: "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש - נקרא חוטא", כותב רבי ישעיהו פיק, בספרו "אומר השכחה"²⁴:

"מאי כוונתו, וכי היכן מצינו צד שאינו אפשר? והכי הוא ליה למימר, כל שאינו מבקש רחמים על חבירו נקרא חוטא, ובכך נראה דהמכוון על צדיק גדול בדורו שתפילתו נשמעת כגון רבי חנינא בן דוסא וחבריו. על אלו אמר כל שאפשר לבקש רחמים וכו', שתפילתו על הרוב אנו חוזרת ריקם".

בפשטות כל אחד יכול "לבקש רחמים על חבירו". מלשון חז"ל "כל שאפשר לו", לומד בעל "אומר השכחה", שאין הכוונה לכל אחד אלא למי שמדרגתו הרוחנית היא כרבי חנינא בן דוסא ש"אפשר לו לבקש" ובקשותיו על פי רוב מתקבלות. לא כל אחד "אפשר לו לבקש", ולכן דברי חז"ל אלה לא נפסקו להלכה ברמב"ם, ברי"ף וברא"ש.

אצל תלמיד חכם אין להסתפק בתפילה

ממשיך מרן הרב קוק ב"עין איה" שם²⁵:

"ואם תלמיד חכם הוא, צריך שיחלה עצמו עליו. הנהגת כל אדם ישר טבעי, היא על פי תכונותיו הטבעיות, שבכלל 'עשה האלקים את האדם ישר'. וכשהאדם נזהר מלקלקל בידיו כוחות נפשו יהיה ישר וטוב, אם שיתדבק בו חסרונות גופניים, אבל הטוב הטבעי על כל פנים ינצח, כי כן חקק ה' יתברך שתהיה תעודת בריאת הטבע לטוב. אמנם כל זה הוא כל זמן שלא התרומם להיות איש שכלי, אבל תלמיד חכם השואף לדרכה של תורה, שהוא מתרומם על ההרגשות הטבעיות ופועל טוב למעלה מהרגש הטבעי על ידי אורה של תורה, על כן אם שבצערו של כל אדם ראוי לעורר בו ההרגש הטבעי להתפלל עליו, שעם זה יתעורר בו הרגש להשתתף בצערו ולבקש ישועתו.

אמנם אם תלמיד חכם הוא, צריך שיתגבר על ההרגש הטבעי וישום ליבו ורצונו לבקש ישועתו בהרגש עצום יותר מכפי כוחותיו הטבעיים, למען יכיר ערך

²⁴ אומר השכחה אות נט.

²⁵ אות קסח.

התלמיד חכם ופעולתו בהיותו שלם בגופו ובכל אשר לו, שהוא על כן נעלה מכוחות הטבעיים הגופניים, על כן צריך שיחלה עצמו עליו".

האדם בטבעו הוא טוב והבריאה מטבעה היא טובה. כשאדם קם בבוקר אין לו צורך או רצון לרצוח ולשדוד ח"ו, אדם חפץ להתפרנס בכבוד ולעשות טוב לזולתו.

תלמיד חכם שכל שאיפותיו מרוכזות בתורה ויראת שמים, הוא מרומם את העולם הטבעי ומאפשר לתורה להופיע במציאות. אם בצערו של כל אדם ראוי לעורר את הרגש הטבעי ולהתפלל עליו, אצל תלמיד חכם אין להסתפק בתפילה, אלא נתבעות התרוממות רוח והתפעלות למעלה מן החושים הטבעיים, "לבקש ישועתו ברגש עצום יותר מכפי כוחותיו הטבעיים".

הופעה של תלמיד חכם במציאות, יש לה כוח. אין מדובר בהופעת חיים גשמית טבעית, אלא בהופעה של קודש שמרבה כבוד שמים ומביאה השראת שכינה בישראל.

נבדל מן הגוף

המהר"ל ב"נתיבות עולם"²⁶ מבאר גם הוא את דברי הגמרא בברכות, וכה דבריו:

"והוסיף רבא, שאם הוא תלמיד חכם צריך שיחלה עצמו עליו. פירוש, התלמיד חכם שיש לו מעלה עליונה הוא מעלת השכל הנבדל, צריך האדם להתגבר בתפילתו עד שיחלה עליו, שבזה מסלק גופו כאשר יחלה עצמו בשביל התלמיד חכם שיש לו מדריגה השכלית הנבדלת מן גוף, לכך בשבילו צריך שיחלה עד שמסלק גופו, ודבר זה מבואר".

מדרגתו של תלמיד חכם היא נבדלת מן הגוף, ולכן כאשר תלמיד חכם נתון בצרה, הכל צריכים 'לחלות' עצמם עליו.

על הרב אלישע ניתן בהחלט לומר שהוא תלמיד חכם 'נבדל מן הגוף'. כל מי שמכיר את הרב אלישע יודע, שאצלו אין חשבונות של גוף. הוא עובר ממקום למקום ומעביר שיעורי תורה, בלי ארוחת צהריים ובלי ארוחת ערב. זה לא חלק מלוח הזמנים. הרב

²⁶ נתיבות עולם נתיב גמילות חסדים פרק ד.

אלישע עסוק בהנחלת התורה הגואלת, הוא עובר ממקום למקום ונותן כוח ותוקף לכל הופעת הגאולה, ומלמד על סדרי הגאולה והתחיה בדור המיוחד שבו אנו חיים.

הרב אלישע מחנך אותנו לתורת אמת בעמקות וברוממות רוח. בעונה גדולה ובכישרון מיוחד הוא מצליח לרומם את שומעי לקחו, ציבור עממי יחד עם חובשי בית המדרש, כולם מרגישים שיש כאן דברי אמת היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב.

לא פעם הציעו לרב אלישע לכהן כראש ישיבה בישיבות שונות. פעם אמר לי בגילוי לב: לתפקיד 'ראש ישיבה' יש הרבה קופצים, אך למסור שיעור לחמישה אנשים פה וחמישה אנשים שם, בדרום, בצפון ובמרכז, לזה יש פחות קופצים - זה 'מת מצוה'.

הרב אלישע עמל במשך שנים לייצר תנועה של תורה בכל מקום ואתר, להוסיף חיים ולהעניק כוחות מחודשים, להגדיל את קול התורה ולחזק את הכוחות המקומיים. רבים חבים לו את ההצלחה והפריחה שהם זוכים לה בזכות מסירות נפשו של הרב אלישע על המשך העשייה והגדלת התורה במקומם.

בימים אלה נדרשת מאתנו עוצמה של תפילה ותורה, יראת שמים ועבודת המידות, כל אחד לפי כוחו ויכולתו, וב"ה נראה יחד בהחלמתו המהירה ונזכה לשמוע את קול תורתו, שלא יפסק, לא ממנו ולא מזרעו ולא מזרע זרעו עד עולם.

המצפה לישועה²⁷

ראשי פרקים:

תורה מופיעה בחבורה ✦ ציפיית הישועה ✦ אם אין אני לי מי לי ✦ הרב אלישע היה נתון בשליחותו ✦ עד שתכלה הפרטיות ✦ מעביר על מידותיו ✦ הרב אלישע הביט אל דברת קץ המגולה ✦ סוגיית הענוה ✦ העיקר חסר מן הספר ✦ שליחות זו מחויבות ✦ "אמון, אמון, אמון" ✦ פסקו אנשי אמנה ✦ משיח בן יוסף חי ויחיה ✦ ענוה וארץ ישראל ✦ האמת תהיה נעדרת ✦ ההתמסרות לגרעינים התורניים

תורה מופיעה בחבורה

יש לנו מחויבות פנימית לשוחח על הדמות הגדולה שנסתלקה מאתנו לפני כיממה - מורנו ורבנו הרב אלישע וישליצקי זצ"ל. אם הייתי מכנה אותו כך - "מורנו ורבנו" - בפניו, הוא בודאי היה מתקומם ומוחה בתוקף. רצונו היה שיקראו לו בשמו 'אלישע', בלי תארים למיניהם. הרב אלישע העביר שיעורים לאלפים, ובכל זאת הוא מעולם לא העביר שיעור, הוא רק "למד בחבורה" עם הנוכחים בחדר. מעולם לא שמעתי את הרב אלישע מדבר על 'שיעור' שהעביר, תמיד הוא דיבר על 'לימוד משותף'. עובדה זו שייכת לתפיסה הכללית שלו בנוגע לאופן שבו צריכה להופיע תורה בישראל - תורה מופיעה בחבורה.

ציפיית הישועה

במשך עשרות שנים כיוון הרב אלישע את כל תלמודו ואישיותו אל ציפיית הישועה במובן העמוק והרחב, ישועת הפרט וישועת הכלל. כל מי שהכיר את הרב אלישע יודע שציפיית הישועה היתה הציר המרכזי של חייו מגיל צעיר. כל ספריו ומאמריו עסוקים בבנין הנפש של האדם בדור התחיה. לימוד תורה מוכרח להיות מחובר לבריור נפשי עמוק וחודר המשפיע על האישיות כולה ותובע התחדשות מתמדת מתוך חיבור אמיץ לתקופה המיוחדת שבה אנו חיים, דור הגאולה והתחיה.

²⁷ שיעור זה ניתן בחודש טבת התשע"ט בתוך ימי השבעה.

אם אין אני לי מי לי

הרב אלישע חזר פעמים רבות על המשנה באבות²⁸:

“אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, ואם לא עכשיו אימתי”.

משנה זו מפגישה אותנו עם שלושה חלקים, אבל בראש ובראשונה נדרש האדם לבירור ה'אני' העצמי שלו, לא מתוך גאווה חלילה, אלא מתוך הבנת השליחות האלקית המוטלת על כתפיו. אדם צריך להכיר את כשרונותיו ויכולותיו ויחד עם זאת את העולם הערכי-רוחני שאליו הוא נדרש לשאוף, ומתוך כך הוא יכול לבנות ולהתקדם.

על דברי משנה זאת היה הרב אלישע מזכיר את דברי המאירי, שביאר:

“אם אני בעצמי איני מעורר נפשי למעלות, מי ישתדל בעדי להטיב אורחותי, והרי הבחירה בידי, ואין עלי מכריע ומונע במעשי, אלא הכל בידי, אם ארצה להיות מלאכתי בחוק הנפש ושלימותה, אם בצרכי גופי לבד.

וכשאני לעצמי מה אני, נראה לי לפרש, כלומר, ואחר שהכל בידי, אם 'אני לעצמי', רוצה לומר, להתעסק בצרכי גופי לבד מבלי שאשגיח בזה לעבודת האל ולשלימות הנפש, 'מה אני', והנה נחשבתי עם זאת ההנהגה כבהמה”.

אם כל המגמה של חיי היא פיתוח ה'אני' הפרטי, אז 'מה אני'?! אם אדם לא מקדיש את חייו לעבודת האל ו'שלמות הנפש', הוא עלול להיחשב כבהמה. הרב אלישע היה עסוק כל חייו בבירור מתמיד של עבודת ה' ושלמות הנפש.

הרב אלישע היה יסודי ומעמיק. בישיבות המשותפות בהן ישבנו, והיו רבות רבות כאלה, הרב אלישע תבע בהירות ובירר כל סוגיה מכל צדדיה. הוא ירד עד השיטין וברר את האוכל מן הפסולת ואת הפסולת מן האוכל, עד שהיה ברור ששיקול הדעת שלנו איננו נגוע בכהוא זה במניעים אישיים למיניהם, ומתוך אותו בירור מקיף ומעמיק, כאשר נדרש לכך, עמד הרב אלישע על עמדותיו בתוקף ובגבורה, יחד עם ענוה גדולה, גם אם אחרים היו חלוקים עליו.

---

²⁸ אבות פ"א, מ"ד.

הרב אלישע היה נתון בשליחותו

האבן עזרא בדבריו על איסור "לא תחמוד"²⁹, הדיבור האחרון בעשרת הדברות, מלמדנו יסוד חשוב בבנין הנפש של האדם, וזו לשונו:

"אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו.

ועתה אתן לך משל: דע, כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא ראה בת מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים, שיתאוה שיהיה לו כנפים לעוף השמים, ולא יתכן להיות, כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו, אף על פי שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו. ככה כל משכיל צריך שידע, כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה'. ואמר קהלת 'ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו' (קהלת ב, כא). ואמרו חכמים, 'בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא'. ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד. ואחר שידע שאשת רעהו אסרה ה' לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ואל ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שה' לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו".

מחשבתו של האדם אינה מנותקת מאישיותו, על האדם להגיע למדרגה כזו בה דבר ה' פועל לא רק על מעשיו ודיבוריו אלא גם על מחשבתו. וכשם שכפרי באופן טבעי לא נושא עיניו אל בת מלך, כך אדם מישראל נדרש לחנך את עצמו לראות את האסור לו כבלתי ניתן להשגה.

כשאדם נתון כל כולו בשליחות המוטלת עליו, לרצונות הפרטיים אין מקום, והוא לא נופל בהם. הרב אלישע היה נתון בשליחותו כל רגע וכל שעה, ומתוך כך הקנאה, התאוה והכבוד היו רחוקים ממנו כרחוק מזרח ממערב. המילה "בכבוד" היתה מאוסה בעיניו, הוא התרחק ממנה כמו מאש ולא נתן לה שום מקום באישיותו.

²⁹ שמות כ, יד.

יחד עם זאת ל'חמדה' יש כח מניע, היא מסוגלת לעורר את הרצון. הרב אלישע היה מלא ברצון לעיילא ולעילא, הוא לא טשטש את הרצון הבריא בכהוא זה, אך מאס בכל רצון פרטי שבא ממקום נמוך.

עד שתכלה הפרטיות

פעמים רבות הרב אלישע היה מזכיר לנו את דברי הגמרא בסנהדרין³⁰: "אין בן דוד בא... עד שתכלה פרוטה מן הכיס", ומציין לדברי ר' ראובן מרגליות בספרו "מרגליות היס", לפיהם רומזים חז"ל שכן דוד יבוא רק כאשר תכלה ה'פרטיות'. בדור של גאולה אנו נתבעים לרומם את המבט, להיחלץ מכל המסגרות הפרטיות ולאמץ מבט כללי.

מעביר על מידותיו

כשאדם זוכה להגיע לאותו מבט כללי, קל לו יותר להיות 'מעביר על מידותיו'. הגמרא במסכת תענית³¹ מספרת על תקופת בצורת שהיתה בימי התנאים:

"מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה.

ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים.

הוא מרנני רבנן.

יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו וזה אינו מעביר על מידותיו".

זמן רב לא ירדו גשמים, וכולם נשאו פניהם אל הגדולים שבדור שיבקשו עליהם רחמים. קם רבי אליעזר הגדול ונשא תפילה ולא נענה. עלה רבי עקיבא אחריו ואמר: 'אבינו מלכנו... רחם עלינו' ומיד התחילו לרדת גשמים. התחיל העם לרנן: מה קורה פה? רבי אליעזר הגדול, רבו של רבי עקיבא, עמד בתפילה ולא הצליח להוריד טיפת גשם, והנה, רבי עקיבא תלמידו, זועק 'אבינו מלכנו...!', ומיד יורדים גשמים. הכיצד?

---

³⁰ סנהדרין צז ע"א.

³¹ תענית כה ע"ב.

רבי אליעזר היה הגדול, הוא היה רבו של רבי עקיבא, אך מדרגתו היתה – דין, ולכן בתפילתו לא העביר על מידותיו, ותבע מה שמגיע בדין, הוא עמד לפני ה' בתפילה ואמר: ריבונו של עולם, מדוע אינך מוריד לנו גשם, הלוא על פי דין מגיע לנו גשם!

רבי עקיבא, לעומת זאת, פותח במידה אחרת לגמרי, הוא עומד לפני ה' בתפילה ואומר: ריבונו של עולם, אני מעביר על מידותיי, אנא ממך העבר גם אתה על מידותיך, אני יודע שלא מגיע לי, ובכל זאת אני מבקש כי אני יודע שאתה חנון ורחום.

העברה על המידות איננה בהכרח תוצאה של רכרוכיות וחולשה. אצל הרב אלישע למשל, מידה זו התגלתה מתוך גבורה פנימית.

הרב אלישע לא היה איש של מסגרות ותבניות, היתה לו חירות פנימית יציבה ומגובשת. היתה לו ענוה גדולה, אך יחד עם זאת עמדה ברורה ומוצקה מתוך אמת של תורה, גם אם אחרים חלקו עליו.

הרב אלישע הביט אל דברת קץ המגולה

ב"אגרות הראיה"³² כותב מן הרב קוק זצ"ל:

"ואם יבוא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה, ואל דברת קץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט, לא יוכל לכוון שום דבר לאמיתתה של תורת אמת...".

היכולת לראות את התהליכים העוברים עלינו כאומה וכיחידים ולזהות את סימני הגאולה שבהם, זה היה היסוד המרכזי בחייו של הרב אלישע, ולאורו הוא בנה את נפשו ואת אישיותו בכלל.

סוגיית הענוה

סוגיית הענוה היתה אף היא חלק מאותו בנין נפשי-מידותי. כאשר היה מגיע למקום שלא הכירוהו, היה מתיישב עם הציבור, וכשהגיע תורו לדבר, היה קם ואומר בהלצה

³² אגרות הראיה ח"ב אגרת שעח.

שהעידה על הרגשתו הפנימית הכנה והאמיתית: "כנראה 'הרב' מתעכב, אז נאמר כמה מילים עד ש'הרב' יגיע..."

בספר ישעיה נאמר: "בית יַעֲקֹב לְכוּ וְנִלְכֶה בְּאוֹר ה': כִּי נִטְשָׁתָה עִמָּךְ בֵּית יַעֲקֹב כִּי מָלְאוּ מִקְדָּם וְעַנְיִים כְּפָלְשֵׁתִים וּבִגְדֵי נִכְרִים יִשְׁפִּיקוּ: וּתְמַלֵּא אֶרְצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאִין קֶצֶה לְאַצְרֹתָיו וּתְמַלֵּא אֶרְצוֹ סוּסִים וְאִין קֶצֶה לְמִרְכָּבָתָיו: וּתְמַלֵּא אֶרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲווּ לְאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו: וְיִשַּׁח אָדָם וְיִשְׁפֹּל אִישׁ וְאֵל תִּשָּׂא לָהֶם: בּוֹא בְּצוֹר וְהִטְמֵן בְּעֶפְרַיִם מִפְּנֵי פַחַד ה' וּמִהֲדַר גְּאֹנֹ"33.

בדור הגאולה והישועה יהיו כסף וזהב לרוב, סוסים ומרכבות וגם ריבוי של עבודות זרות. ובסופם של הפסוקים מנבא הנביא שאת מקומה של הגאולה תתפוס מידת הענוה:

"עֵינַי גְּבַהוּת אָדָם שֹׁפֵל וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוּ בַיּוֹם הַהוּא: כִּי יוֹם לֵה' צָבָאוֹת עַל כָּל גְּאֹה וְרוּם וְעַל כָּל נִשְׂא וְשֹׁפֵל: וְעַל כָּל אֶרְזֵי הַלְּבָנוֹן הַרְמִים וְהַנְּשָׂאִים וְעַל כָּל אֱלוֹנֵי הַבְּשֹׁן: וְעַל כָּל הַהָרִים הַרְמִים וְעַל כָּל הַגְּבְעוֹת הַנְּשָׂאוֹת: וְעַל כָּל מִגְדַּל גְּבָה וְעַל כָּל חוֹמָה בְּצוֹרָה: וְעַל כָּל אֲנִיּוֹת תְּרָשִׁישׁ וְעַל כָּל שְׂכִיּוֹת הַחֻמְדָּה: וְשַׁח גְּבַהוּת הָאָדָם וְשֹׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוּ בַיּוֹם הַהוּא"34.

התהליך האלקי יביא לכך שבסופו של דבר יהיה ה' לבדו נשגב ומרומם מעל הכל.

חז"ל³⁵ אומרים:

"שמנת עבית כסית', אלו שלושה דורות שלפני ימות המשיח, שנאמר: 'ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבותיו ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה לאוצרותיו, ותמלא ארצו אלילים, למעשה ידיו ישתחוו לאשר עשו אצבעותיו'. ויטוש אלוה עשהו".

בדורות שלפני ימות המשיח יהיה עיסוק נרחב בכסף ובהב ובתרבויות העמים. הקב"ה מתריע מראש שכך יהיה התהליך, אך לבסוף הכל יתברר ולא ישאר דבר מהגבהות והגאווה שהיו קודם לכן.

על פסוקים אלה נהג הרב אלישע להביא את דברי האברבנאל³⁶, שכתב:

³³ ישעיה ב, ה-י.

³⁴ ישעיה ב, יא-ז.

³⁵ ספרי פרשת האזינו שיח, יט.

³⁶ אברבנאל ישעיה ב, יב.

“ענין אמרו כל נשא ורם וכל נשא ושפל, שהם סותרים הנשא לשפל, הוא לפי שהגאים הם על שני פנים, כי יש מהם שתוכם כברם והם הגאים בליבותם ומראים גאוותם מבחוץ לעין כל, ועל אלה אמר כל גאה ורם, ויש מהם שהם גאים בליבם ומראים עצמן שפלים מחוץ כמנהג הפרושים הצבועים, ועל אלה אמר ועל כל נשא ושפל, נשא מבפנים ושפל מבחוץ.

וזכר שתהיה ההשפלה כוללת, כי באמרו ועל כל גאה ורם ועל כל נשא ושפל, כיון על כלל המון האנשים, ובאמרו ועל כל ארזי הלבנון הרמים והנשאים ועל כל אלוני הבשן, ירמוז בדרך המשל על השרים ועל הסגנים...

ולפי שהמלכים והשרים, מהם ששימו גאותם וכבודם בהרים הרמים ובגבעות הנשאות שימצאו בארצותם, לפי שיעשו עליהם מגדלות גבוהות וחומות גדולות ובצורות בשמים, להשגב שם ביום רעה, ומהם ששימו יכולתם ומעלתם באניות שמביאים על הים, ומהם ששימו גאותם וכבודם בענין בתיהם, שיבנו גדולות ויפות ושכיות חמדה, זכר הנביא ש'ביום ההוא' כל הגאוות והכבודות האלה יחרבו והיו כלא היו, וזהו אמרו ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות ועל כל מגדל גבוה ועל כל חומה בצורה, כי כל זה יחרב ויפול באופן שלא יוכל אדם להשגב שם מפני אויביו, כי יהרסו המגדלים ויותצו החומות”.

העיקר חסר מן הספר

אמש הזכיר הבן יונתן יבלחטר^א בהספדו המופלא, את דברי הסמ"ג, רבי משה מקוצי, בעל "ספר מצוות גדול", המתאר בהקדמתו לספרו כי התעורר לכתוב את ספרו לאחר שראה על כך מראה בחלומו, ובהמשך הוא מתאר:

“וגם בענין לאוין בא אלי בחלום ענין מראה בזה הלשון: הנה שכחת את העיקר, השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך. כי לא היה בדעתי לחברו במנין הלאוין. וגם רבינו משה (הרמב"ם) לא הזכירו במנין. ואתבונן אליו בבקר והנה יסוד גדול הוא ביראת השם, וחיברתיו בעקרים גדולים במקומו. וה' אלקים יודע כי לפי דעתי איני משקר מענין המראות. וה' אלקים יודע שלא הזכרתים בספר זה אלא למען יתחזקו ישראל בתורה ובתוכחה. וחפץ ה' בידי יצלח”.

בפירוט המצוות³⁷ חזר הסמ"ג על ענין זה, וכתב:

"השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך' (דברים ח, יא) - אזהרה שלא יתגאו בני ישראל כשהקב"ה משפיע להם טובה, ויאמרו שבריוח שלהם ועמלם הרויחו כל זה ולא יחזיקו טובה להקב"ה מחמת גאונם, שעל זה עונה זה המקרא...

ומכאן אזהרה שלא יתגאה האדם במה שחננו הבורא הן בממוץ הן ביופי הן בחכמה, אלא יש לו להיות ענו מאד ושפל ברוך לפני ה' אלקים ואנשים, ולהודות לבוראו שחננו זה המעלה...

ואני דרשתי עוד כי אפילו משאלות ליבם ותאוותם שומע הקב"ה וממלא רצונם אף על פי שלא התפללו על זה, שנאמר: 'תאות ענוים שמעת ה' תכין לבם תקשיב אזנך' (תהלים י, יז), תפילת ענוים לא נאמר, אלא 'תאות... תכין לבם', כלומר מה שחושבים בליבם...

תוכחת הענוה דרשתי לרבים כך אבל לחברה על לאו זה ולמנות זה בלאו לא היה דעתי, גם רבינו משה לא חיברו ולא הזכירו בחשבון הלאוין, וכשהגעתי להשלים עד כאן הלאוין אקרא בחלום במראית הלילה הנה שכחת את העיקר, 'השמר לך פן תשכח את ה' (דברים ח, יא). והתבוננתי עליו בכוקר והנה יסוד גדול הוא ביראת השם והואלתי לחברו בעזרת יהיב חכמתא לחכימין".

החידוש הגדול בדברים אלו הוא, שהגאווה היא בעיה בעמידה מול ה', ולא מול אנשים. הגאווה שמרגיש האדם ביחס לאנשים אחרים, איננה הבעיה של הגאווה, אלא תוצאה של הגאווה שיש לו ביחס לקב"ה.

מי שחי ומבין בצורה אמיתית שהכל בא לו מידי הקב"ה, "לך לבדך אנחנו מודים", "אין עוד מלבדו" - אין אצלו מקום לגאווה.

לפי הסמ"ג ישנה מצוה מן התורה להיות ענו, זו הלכה מפורשת, ולא רק עצה טובה.

שליחות זו מחויבות

בספרו "תהלתי יספרו" מצטט הרב אלישע מדבריו של הגר"ד סולוביצ'ק, שכתב:

³⁷ סמ"ג לא תעשה טו.

“האדם נברא בתור שליח. עצם היצירה הלידה מכילה בתוכה את דבר מינוי השליחות, וכן נועדה לעצב בין ה' לאדם יחסי שולח ושליח”.

אברהם השביע את עבדו, וכל אדם מושבע ועומד על שליחותו בעולם. זה לא תפקיד בעלמא, זו מחויבות.

נשאלתי פעם: אם היה בידך לבחור, באיזה דור היית רוצה לחיות?

במחשבה ראשונה יש פיתוי גדול לומר: בדורו של משה רבנו, דוד המלך, שלמה המלך, רבי עקיבא, בר כוכבא, בית המקדש... אבל במחשבה שניה, בחרתי להשיב, שהייתי שמח להיוולד בדורי, כי אם הקב"ה שתל אותנו בדור הגאולה, כנראה שהנשמות שלנו צריכות להופיע בדור הגאולה ולמלא את שליחותן דווקא כאן ועכשיו. הרב אלישע חי את שליחותו במלוא המשמעות. הציעו לו לכהן כרב וכראש ישיבה במוסדות שונים, אך הוא סרב ואמר: “זו לא השליחות שלי”.

היתה לו יכולת הקשבה אדירה, סבלנות ודייקנות, ומסוגלות לבנות את בנין האמונה של תלמידיו לתלפיות.

ב"ספר חסידים" מובא, שההשגחה העליונה יודעת היכן וכיצד על כל אדם ואדם לקיים את שליחותו. וזאת בהתאם להלכה הקובעת כי לא ניתן למנות שליח לתפקיד שהוא למעלה מכוחותיו. ריבונו של עולם שלח אותנו לעולם ונתן לנו כתב מינוי, ויחד עם זאת נתן לנו את הכוחות ואת הכלים כדי שנצליח בשליחותנו.

הרב אלישע עסק בבירור מתמיד של השליחות והייעוד, וכוחות הנפש שצריכים להתגלות בנפשו ובנפש הדור.

“אמון, אמון, אמון”

נמצא לפני דף ובו סיכום של אחת מן הישיבות המשותפות שהיו לנו לגבי הקמת 'מרכז העצמה לענייני משפחה'. הרב אלישע סיכם את הישיבה במילה אחת מרכזית שאפיינה במידה רבה את אישיותו: “אמון, אמון, אמון”. עלינו לעשות כל מאמץ כדי לתת לאנשים להאמין בכוחותיהם אל מול המדיה ששוחקת והורסת.

פסקו אנשי אמנה

הגמרא בסוטה³⁸ אומרת שפסקו אנשי אמנה, ומבארת:

“ופסקו אנשי אמנה. אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב”ה; דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב: ‘כי מי בז ליום קטנות’? מי גרם לצדיקים שיתבזבו שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב”ה”.

בדור של גאולה אנו נתבעים לגדל ‘מאמינים בני מאמינים’. אנשים שעולמם הרוחני עשיר והם חדורי אמונה בה’ ובתהליכי גאולתו. בקלות ניתן ליפול לעיסוק בהצעות וניסיונות לזרז ולעקוף את התהליכים שאנו נתבעים להם בדור הזה, אך ריבוננו של עולם לא עובד אצלנו ח”ו, להיפך, אנו עובדים אצלו, ועלינו לפקוח עיניים ולעקוב אחרי המהלכים האלקיים, ‘קמעא קמעא’, ולזהות מה תפקידנו.

משיח בן יוסף חי ויחיה

התמדתו ושקידתו בבירור התהליכים המבוארים בספר “קול התור”³⁹ להגר”א ראויים לציון, וכך כתוב שם:

“תכלית עבודתנו בקיבוץ גלויות היא הקמת אנשי אמנה לשם יחוד ב’ המשיחין בשערי ירושלים להחזרת השכינה תכלית הגאולה גאולת האמת וקידוש השם. על פי רבנו הגר”א ז”ל עלינו לבוא לעזרת ה’ בגיבורים, הני תרי משיחא, וללמוד היטב כל הבחינות ותפקידיהן על דרך המעשה”.

הרב אלישע עסק כל חייו ב’גאולת האמת וקידוש השם’. הגמרא בסוכה⁴⁰ אומרת:

“וספדה הארץ משפחות משפחות...’ - ...הא הספידא מאי עבדתיה? פליגי בה רבי דוסא ורבנן. חד אמר: על משיח בן יוסף שנהרג, וחד אמר: על יצר הרע שנהרג”.

³⁸ סוטה מח ע”ב.

³⁹ קול התור פרק ב, חלק ב, ב.

⁴⁰ סוכה נב ע”א.

ממשיכה הגמרא:

"תנו רבנן: משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו, אומר לו הקדוש ברוך הוא: שאל ממני דבר ואתן לך, שנאמר: 'אספרה אל חוק וגו' אני היום ילדתיך שאל ממני ואתנה גוים נחלתך'. וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג, אומר לפניו: ריבונו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים. אומר לו: חיים, עד שלא אמרת - כבר התנבא עליך דוד אביך, שנאמר: 'חיים שאל ממך נתתה לו' וגו'".

אין גזירה בעולם שאי אפשר לבטלה. וכך כותב רבי הלל משקלוב בספר "קול התור"⁴¹ לגבי עתידו של משיח בן יוסף:

"השיטה היסודית של רבנו היה 'עוד יוסף חי'. היינו, שמשיח בן יוסף חי ויחיה, ותתבטל הגזירה להיהרג על ידי ארמילוס הרשע".

אמנם הגמרא בסוכה מדברת על מיתת משיח בן יוסף, אך הגר"א אומר, שצריך לשאוף למגמה של "עוד יוסף חי", שלא תהיה ח"ו מיתה למשיח בן יוסף.

הרב אלישע היה מתפלל בכל ליבו על משיח בן יוסף שלא ימות. שם הראש שלו היה מונח, ולשם הוא כיוון וניווט ללא לאות, וקיים את דברי הגאון שם בהמשך⁴²:

"מצוה וחובה רבה עלינו להתפלל הרבה בעד חייו והצלחתו של משיח בן יוסף, שבו צפון כל קיומנו בסוד 'שארית יוסף', ושעל ידו קיבוץ גלויות, על משיח בן יוסף התחתון שבכל דור ודור - שלא יהרג... שלא ימות לפני שהוא מוציא לפועל את שליחותו הקדושה בשלמות, שיחזיק מעמד נגד... המבקש להכשילו בכל דרכיו, שיחזיק באמונתו את שליחותו הקדושה והאדירה עד יומו האחרון. וזאת כוונת 'צדיק באמונתו יחיה' [צדיק זה בחינה של יוסף], ועל משיח בן יוסף העליון, שלא יפסק אורו".

על הפסוק "דָּרַךְ כּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל"⁴³, כתב "אור החיים" הקדוש:

"רמז במאמר 'דרך כוכב מיעקב' על משיח בן דוד הרמוז בכוכב כנוכר, ואומר ו'קם שבט מישראל', ירמוז על משיח בן אפרים, והכוונה בזה, כי אם ישראל יהיו

⁴¹ קול התור פרק א, חלק ו.

⁴² קול התור פרק א, חלק כד.

⁴³ במדבר כד, יז.

בגדר שיהיו נקראים 'יעקב', לא יאיר להם אלא משיח בן דוד, אבל משיח בן אפרים ימות במלחמה ראשונה שיהרגנו רומילוס כאומרם ז"ל (סוכה נב ע"א), אבל אם ישראל יהיו כולן צדיקים שבשם ישראל יתכנו, אז אפילו אותו שבט שהוא משיח הבא מאפרים, וקם, פירוש, תהיה לו תקומה לפני אויביו ולא יהרגנו רומילוס.

ותמצא שציוו גדולי ישראל (עץ חיים שער העמידה), לכוין בתפילתנו כשאנו אומרים 'לישועתך קוינו' וגו', לבקש רחמים על משיח בן אפרים שלא יהיה נהרג במלחמה".

כל העשיה הציבורית המעשית בדור של גאולה שייכת ל'משיח בן יוסף', וכל מי ששותף בעשיה הזאת, הוא שותף בחלקו של משיח בן יוסף. הרב אלישע העמיק בתורת הגאולה וחי את תהליכי הגאולה, ובאופן טבעי העיר לי פעם כשדנתי אתו בנושא ציבורי: "צריך להיזהר לא להחליש את משיח בן יוסף"...

כאשר מסדר רבי הילל משקלוב⁴⁴ את רשימת התיקונים הנדרשים בעת קיבוץ גלויות, פותח הוא ב'השתוות', ומבאר:

"השתוות, היינו שעל כל אחד להשתוות עם הכלל, לא להתנשא, לא להתגדל על אחרים לא בגשם ולא ברוח. וזו כוונת הגמרא: אין בן דוד בא עד שיהיו כל המידות שוות - עד שיהיו כל השערים שקולים. (סנהדרין צח ע"ב)".

ענוה וארץ ישראל

בדור הגאולה ישנה 'השתוות', אין גדול וקטן. אצל הרב אלישע זו לא היתה רק תורה שבכתב, הוא חי את זה באופן ממשי.

הרב אלישע היה מאוהביה הגדולים של ארץ ישראל. ראינו אותו מתרוצץ ומוסר את נפשו ממש בתקופת ימית ומאוחר יותר בתקופת גוש קטיף, למען הארץ ולמען מתיישיבה. **"מוסר אביך"**⁴⁵ כותב מרן הרב קוק: "האוהב את ארץ ישראל - באמת יזכה לשנוא את הגאווה".

⁴⁴ קול התור פרק ה, חלק א, ב.

⁴⁵ מוסר אביך מידות הראיה, מידת הגאווה יב-יג.

רב יוסף, שהיה ממבשרי הגאולה, באמרו: "ייתי, ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה"⁴⁶, כלומר רצוני לראות את המשיח אפילו אם אזכה רק לשבת בצל הרעי של חמורו. אינני מכתוב לקב"ה מה יהיה בתקופת הגאולה, אעשה הכל כדי להיות שותף בגאולתם של ישראל גם אם אקבל "מקום ישיבה" בזוי ומשפיל, "בצל הרעי של חמורו".

רב יוסף היה מלא בחיים ומלא בענוה, "משמת רבי - בטלה ענוה ויראת חטא. אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני ענוה, דאיכא אנא"⁴⁷, ומתוך כך לימדנו מהי הדרך לזכות להיות חלק מתהליך הגאולה והישועה.

אצל הרב אלישע, הענוה וארץ ישראל, הגאולה ובנין המידות בכלל, הכל היה קשור בקשר של חיים.

האמת תהיה נעדרת

הגמרא בסנהדרין⁴⁸ מונה תופעות שיהיו רווחות בתקופתו של משיח, ובהן 'האמת תהיה נעדרת', והגמרא מבארת מה משמעות הדבר:

"מאי 'ותהי האמת נעדרת' - אמרי דבי רב: מלמד שנעשית עדרים ועדרים והולכת לה".

בספר "מרגליות הים" כותב על כך ר' ראובן מרגליות בשם ה"דברי שאול":

"רוצה לומר, שתהיינה הרבה כיתות ומפלגות וכל אחת תאמר שאך איתה האמת, ונער קטן יהיה המנהיג במפלגה, ויוליכה להרחיקה מאחרים".

כל אחד יחשוב שהאמת נמצאת אתו בלבד ולא אצל אף אחד זולתו.

⁴⁶ סנהדרין צח ע"ב.

⁴⁷ סוטה מט ע"ב.

⁴⁸ סנהדרין צז ע"א.

ההתמסרות לגרעינים התורניים

אי אפשר להבין את התמסרותו האדירה של הרב אלישע למען הגרעינים התורניים ולעיירות הפיתוח הפזורים בכל רחבי ארצנו, מצפון לדרום. בלשונו היה הרב אלישע קורא ל'עיירות הפיתוח' - "העיירות והערים הטבעיות". המשנה בסוף סוטה מונה בין סימני הגאולה את 'אנשי הגבול', וזו לשונה:

"אנשי הגבול יסובכו מעיר לעיר ולא יחוננו".

רש"י מבאר בשני אופנים מי הם 'אנשי הגבול': אנשי גבולותיה של ארץ ישראל, או חברי הסנהדרין⁴⁹.

הרב אלישע ראה בעיירות ה'גבול' חלק מהתיקון הנדרש בדור הגאולה, ושם אותן בראש סדר העדיפויות. לי באופן אישי הרב אלישע היה למורה דרך בתחומים רבים, ונתן כח ותעצומות בכל סוגיה שבה היינו שותפים. הוא היה איש שיחה ואיש סוד, איש עצה ותבונה, איש של הקשבה והעמקה, בירור והכוונה.

החלל הגדול שהשאיר אחריו תובע מאתנו מילוי. יתן ה' ונזכה להמשיך את התורה הגדולה שהשאיר אחריו בכל אורחות חיינו.

---

⁴⁹ ראה רש"י סנהדרין צז ע"א.

ממשיך דרכו של שמואל הרמת⁵⁰

ראשי פרקים:

בני שמואל לא הלכו בדרכיו ✦ ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ✦ הנהגת שמואל
 והנהגת בניו ✦ הרב אלישע ידע להרגיש את הדופק של האומה ✦ הרב אלישע לא
 ביקש שכר ✦ הרב אלישע היה 'גברא בגוברין' ✦ מחבורת המצוינים לפשוטי העם ✦
 מה יותר חזק - ה'דתי' או ה'לאומי'? ✦ חזינונו של המהרח'ו

בני שמואל לא הלכו בדרכיו

הגמרא בשבת⁵¹ דנה במעשיהם של בני שמואל, וזו לשונה:

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר בני שמואל חטאו - אינו
 אלא טועה, שנאמר: 'ויהי [כאשר זקן שמואל ולא הלכו בניו] בדרכיו, בדרכיו
 הוא דלא הלכו - מיחטא נמי לא חטאו. אלא מה אני מקיים 'ויטו אחרי הבצע' -
 שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן
 אותם בעריהם, שנאמר: 'והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה
 ושפט את ישראל'. והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהן
 ולסופריהן".

מפורש בנביא, שבני שמואל לא הלכו בדרך אביהם, וניתן היה לחשוב שחטאו בלקיחת
 שוחד והטיית דין, אך חז"ל שוללים זאת. ואמנם מפורש בהמשך "ויטו אחרי הבצע
 ויקחו שחד ויטו משפט"⁵², אך אם הנביא נקט לשון רכה ואמר שלא הלכו בדרך אביהם'
 ולא כתב במפורש שחטאו, ברור הדבר שאין להבין את הדברים כפשוטם, ובוודאי לא
 לקחו שוחד ולא היטו את הדין. ובמה לא הלכו בדרך אביהם? אביהם היה הולך וסובב
 בכל שנה ממקום למקום ושופט את ישראל והם לא נהגו כך אלא ישבו בעריהם ודנו,

⁵⁰ שיעור זה ניתן בחודש טבת התשע"ט בתוך ימי השבעה.

⁵¹ שבת נה ע"ב-נו ע"א.

⁵² שמואל א' ח, ג.

כדי להרבות שכר לשמשים והסופרים, המזמינים את הנתבעים לדין וכותבים את שטרי הבוררות והשומות של בית הדין.

בהמשך מביאה הגמרא מחלוקת תנאים מרובעת בשאלה במה בכל זאת חטאו בני שמואל, וזו לשון הגמרא:

“כתנאי; ויטו אחרי הבצע, רבי מאיר אומר: חלקם שאלו בפיהם. רבי יהודה אומר: מלאי הטילו על בעלי בתים. רבי עקיבא אומר: קופה יתירה של מעשר נטלו בזרוע. רבי יוסי אומר: מתנות נטלו בזרוע.”

ארבע דעות מובאות בגמרא: לפי רבי מאיר, מכיוון שהיו לויים הגיע להם לקבל מעשר ראשון, וחטאם היה שדרשו מן העם לקבל את מעשרותיהם, ומכיוון שהיו גדולי הדור ודיינים היו נותנים להם ולא לאחרים, ושאר הלויים העניים הפסידו והצטערו, ונחשב הדבר כ'בצע'.

לפי רבי יהודה, חטאם היה בכך שנתנו לבעלי בתים סחורה להתעסק בה על מנת שיתנו להם מן הרווח, ומתוך כך כשבאו לפנייהם לדון נמשך ליבם להטות את הדין.

לפי רבי עקיבא, חטאם היה בכך שנטלו בכח מעשרות יותר מן הראוי להם.

ולפי רבי יוסי, חטאם היה בכך שנטלו זרוע לחיים וקיבה הניתנים לכהן, אף על פי שלא היו כהנים.

ותשובתו הרמתה כי שם ביתו

כדי להבין אל נכון את דברי הגמרא נתבונן תחילה בדמותו של שמואל הרמתי כפי שהיא מתוארת בנביא, וכך נאמר: “וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּו: וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהִגְלָגַל וְהִמְצָפָה וְשִׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה: וַתִּשְׁבְּתוּ הָרִמָּתָה כִּי שֵׁם בֵּיתוֹ וְשֵׁם שִׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ לָהּ”⁵³.

לכאורה קיימת סתירה פנימית בפסוקים, מצד אחד נאמר ששמואל הלך מידי שנה ממקום למקום ושפט את ישראל במקומם, ומצד שני כתוב שביתו היה ברמה ושם שפט את ישראל. חז"ל מבארים ששמואל היה מסתובב מעיר לעיר וממקום למקום, אך בכל מקום חש כאילו 'שם ביתו'. כלומר המילים 'שם ביתו' אינן מוסבות רק על ה'רמה' אלא

⁵³ שמואל א' ז, טו-יז.

גם על בית אל וגלגל והמצפה, "ותשובתו הרמתה כי שם ביתו". ואמר רבי יוחנן: שכל מקום שהלך שם - ביתו עמו⁵⁴, וביאר רש"י: "שכל מקום שהיה הולך שם, היה נושא כל כלי תשמישי בית עמו ואהל חנייתו, שלא ליהנות מן אחרים".

שמואל הרמתי הקפיד לא ליהנות משל ציבור. הוא היה נערך מראש עם כל מה שנדרש לו לצרכיו הפרטיים.

בהמשך נאמר: "ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שפטים לישראל: ויהי שם בנו הבכור יואל ושם משנהו אביה שפטים בבאר שבע: ולא הלכו בניו בדרךיו ויטו אחרי הבצע ויקחו ויטו משפט⁵⁵".

בנאום הפרידה של שמואל מהעם, לאחר מעמד חידוש מלכותו של שאול בגלגל, פונה שמואל אל העם ואומר: "הנה שמעתי בקלכם לכל אשר אמרתם לי ואמליך עליכם מלך: ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם ואני זקנתי ושבתי ובני הנם אתכם ואני התהלכתי לפניכם מנערי עד היום הזה: הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחסור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם⁵⁶".

יש מלך וגם בני אתכם, ממשיכים את דרכי. אם בניו לא היו הולכים בדרכיו, והיו נגועים ח"ו בלקיחת בצע והטיית משפט במובן הפשוט, בוודאי לא היה מזכיר אותם לפני העם בסוף ימיו ככתובת של הנהגה רוחנית של ישראל יחד עם המלך.

ממשיך הכתוב: "ויאמרו לא עשקתנו ולא רצונו ולא לקחת מיד איש מאומה: ויאמר אליהם עד ה' בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד⁵⁷".

שמואל מבטא את המדרגה הרוחנית של האומה, מדרגה שיש בה ביטול גמור, "אשרי איש שחושב עצמו כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה"⁵⁸, לית ליה מגרמיה כלום, כל כולו ביטול לכלל ישראל בלי שום טובת הנאה. לכן בסוף ימיו בנאום פרידתו מן העם, מה שמטריד אותו זה שאולי ח"ו מישהו נתן לו משהו, "את שור מי לקחתי וחסור מי

⁵⁴ ברכות י' ע"ב.

⁵⁵ שמואל א' ח, א-ג.

⁵⁶ שמואל א' יב, א-ג.

⁵⁷ שמואל א' יב, ד-ה.

⁵⁸ אורות התחיה כד.

לְקַחְתִּי וְאֶת מִי עֲשִׂקְתִּי אֶת מִי רְצוֹתִי וּמִי־ד מִי לְקַחְתִּי כְּפֹר וְאֶעֱלִים עֵינַי בּוֹ וְאֶשִׁיב לְכֶם".
זה שמואל הרמתי. אמנם גם בניו היו צדיקים, אבל הם היו במדרגה אחרת של צדיקות.

הנהגת שמואל והנהגת בניו

על היחס שבין הנהגתו של שמואל להנהגת בניו, כותב מרן הרב קוק זצ"ל בספרו "עין איה"⁵⁹:

"המעלה העליונה של מנהיג האומה, היא שיהיה מרגיש בעצמו שהוא כל כך נתון לטובת המונהגים על ידו, עד שהוא מרגיש את ערכם ומצבם ואת טוב הסדרים שהם צריכים להם, לא כפי אותה ההשקפה המצטיירת לו בנפשו, כי אם, כאילו ירד למצבם בביורו, וכאילו הוא עומד עמם על מצב אחד ומקום אחד.

זאת התכונה העדינה, כשהיא מתגברת בשופט צדיק, תמשיכהו להיות הוא יורד אל העם, נוסע ומסבב למקומות מושבותיהם, וממילא גם כן מנמיך את רוחו למצבם פנימה הרחוק מאוד מערכו, ועל ידי זה יעלה אותם וינטלם, וישפוט אותם משפט צדק והדרכת אמונה".

זו דמותו של שמואל, שמואל מצד אחד יורד אל העם, אבל מצד שני הוא מרומם את העם למשפט צדק, לדבר ה', הוא יורד אל העם בצד האישי שלו, אבל יחד עם זאת הוא מרים את כל העם אל המשפט האלקי האבסולוטי. יש מנהיגים שיושבים במגדל השן במשרדים ממוזגים ודנים בצרכי הדור בסוגיות שברומו של עולם, אבל הם מנותקים לחלוטין מרחשי לב העם ומהמציאות בשטח, הם עסוקים בעצמם, בניתוחים מספריים של סטטיסטיקות מעולם האקדמיה ובניסיון מתמיד להתאים כל אמירה וכל יוזמה לכללים משפטיים מוכתבים מ"למעלה". ומנגד יש מנהיגים כמו שמואל הרמתי שהרגיש את ערכם ומצבם של ישראל והלך ממקום למקום כדי לראות את הכרת פניהם, לחוש את רחשי ליבם ולהקשיב לדפיקות הלב של האומה.

"שופט קדוש עליון כזה תדריכהו עז עצמתו הפנימית, ובלא שום שמירת משטר חיצוני בדייקנות והטלת אימה של סדרים נימוסיים, יתקיים דבר משפטו וסדר פעולותיו".

⁵⁹ עין איה שבת ח"ב נה ע"ב-נו ע"א פרק חמישי אות נו.

אדם כזה, שהאמת מופיעה ומאירה דרכו, איננו זקוק לחזנים ושמיים. אדם קדוש, ההופעה הפנימית שלו כל כך גדולה עד שהיא מאפילה על התפקידים שמסביב.

"אמנם כמה גדול ונישא, כמה קדוש ונשגב, כמה רוח אלקים צריך האדם שיהיה עליו, עד שיוכל לדעת ולהנהיג את הרחוקים ממצבו על פי אמיתת מצבם הם. זאת היא המעלה שנתברך בה שמואל הנביא, על כן היתה רוחו גם כן מנשאהו לסבב את מקומות ישראל ועריהם הם, לרדת הוא אליהם ומשם להגביהם למעלה, ולא להשפיע עליהם ממרום מצבו.

בניו, שלא עמדו על זאת המעלה ולא התרוממו לה, המה ממקומם וממעלתם, אמנם שפטו את העם בצדק כפי השגתם, אבל זה הצדק אי אפשר שיהיה החלטי, ועל כן הוא צריך סיוע של משטר לתומכו. סיעת חזנים וסופרים מקבלי שכר ושומרי משטר, אין זה אמנם אותו המובן של החטא הרגיל, אבל אין זה מדרכיו של בחיר ה', שמואל הצדיק".

לאור זאת מבאר מרן הרב קוק את נפילתם של בני שמואל לפי השיטות השונות, הכול תוצאה של נקודת המוצא ממנה התחילו את דרך הנהגתם. שמואל הלך לבדו מעיר לעיר ומכפר לכפר ולא נזקק לשמיים ועוזרים, סגנים, מזכירים ומשפטנים. הוא לא היה כבול בכבלי הרגולציה ולא ניזון משמועות וסקרים, הוא פגש את העם שבבתים ובשדות, בערים ובכפרים, וידע לתת מענה הולם לצרכים הפרטיים והכלליים גם יחד. כל אדם שפגש בשמואל הנביא היה מתרומם על ידו ומתיישר לפי מידת האמת והצדק.

הרב אלישע ידע להרגיש את הדופק של האומה

הרב אלישע היה ללא ספק אחד מגדולי תלמידיו של שמואל הרמתי. התורה, האמונה וההכרה הזאת בלטו בדמותו המיוחדת של הרב אלישע, שהתייצב בכל מקום בארץ ישראל ואמר 'הנני', ובגדולתו השכיל להרגיש את המקום ואת יושביו.

לפני מספר שנים כאשר בננו נפצע פציעה קשה, הרב אלישע היה מן הראשונים שהתייצבו לתמוך ולעודד. הוא לא הסתפק בהרמת טלפון אלא נכח בגופו וידע מה לומר וכיצד לסייע ולהועיל. בשבועות הבאים, כשהיינו מאושפזים בבית החולים איכילוב, מודאגים וטרודים בתפילות ובמלחמה על חיי בננו ה"ו, בשעה 1:00 בלילה התייצב הרב אלישע פעם נוספת, לחץ יד, נתן חיבוק, והיה כל כולו למעננו. שוחחנו דקות ארוכות

שנתנו לי כוח רב. כך היה אצלי באופן פרטי, אבל סיפורים דומים ניתן לשמוע ממאות ואלפי אנשים. הרב אלישע הרגיש בליבו את הדופק של האומה והזדרז להתייצב בכל אירוע שהשפיע על קצב הדופק - בעתות צרה ובעתות שמחה, בהלוויות וביקורי חולים ולהבדיל בשמחות. תמיד נתן כתף והעניק עוצמה, בלי חשבון ומידה, אם מדובר בציבור גדול ואם מדובר באדם יחיד, הרב אלישע היה שם, במקום הנכון ובזמן הנכון.

השליחות הציבורית הכלל ישראלית היתה טבועה בנשמתו של הרב אלישע. זה היה חלק מתפיסת עולמו. הוא נפגש עם המציאות ומתוך כך העניק כוח ורוממות רוח לפרטים ולכלל כולו. וב"ה גם כאן, בבית המדרש שלנו, בעיר האבות, זכינו לחיבוק המיוחד ולרוממות הרוח שהיו בדמותו הייחודית של הרב אלישע.

הרב אלישע לא ביקש שכר

בהמשך הדברים מתייחס מרן הרב קוק לדעות השונות בדבר חטאם של בני שמואל, ומבאר:

“סדר הקלקול המוסרי המתחיל במי שיש לו השפעה, המוכן ועומד לעבודה הציבור, הינו מתחיל בהדרגה ככל קלקול מוסר. אמנם הוא מסוכן מאד וקופץ בדילוגים משונים, מפני שיש לו מרחב גדול בשביל מרחב החוג של התפשטות הכח של נושא המשרה.

הנה הטוהר המוסרי צריך שיגיע לידי מידה זו, שאפילו את המגיע בצדק לא יתבע, ביחוד מי שעבודת הקודש עליו, וזה יהיה לאות כי כל כך גדולה ונכבדה היא בעיניו עצמותה של עבודת הציבור, עד שאין ראוי כלל שיקבל עליה שכר, וראוי גם כן שיוותר על חלקו בשביל הכבוד והזכיה שזוכה להיות עובד את העבודה העליונה והנכבדה בהיכל מלכו של עולם, עבודת הצדק והמשפט לרבים. והתחלת הנטיה המעידה שכבר עופלה הנפש, עד שאינו מרגיש את גודל ערכה של ההתעלות הראויה לעבודת הכלל, הוא במה שלא ירגיש בושה מלתבוע חלקו בפיו, והוא אות שאין עצם העבודה בעצמה חשובה בעיניו להיותה בעצמה די תשלומין”.

מי שעוסק בענייני הציבור איננו תובע אפילו את המגיע לו בצדק, כי הוא מבין את גודל התפקיד ורואה בעצם הזכות לשמש את הציבור שכר גדול לאין ערוך ממה שראוי היה לקבל.

כשם שלכהן אין חלק ונחלה בארץ ישראל מתוך שהוא עסוק בעבודת הציבור, ועצם עבודת הקודש שהוא ממלא היא שכרו הגדול, כך אדם מישראל שמוסר עצמו למען הציבור ועושה עצמו כ"שיריים" של כנסת ישראל, איננו תובע דבר מהציבור.

ביודעי ובמכירי קאמינא, הרב אלישע לא ביקש שכר על התמסרותו למען הציבור. כל מה שקשור לשכר, היה מבחינתו שייך לעולם ה'אצילות'. הוא חי מתוך הכרה פנימית אמיתית, שאין זכות גדולה ואין שכר גדול יותר מאשר להיות שותף עם הציבור, בבחינת "עבד לעם קדוש על אדמת הקודש".

הרב אלישע יצא לראות בשלום אחיו במשך שנים ארוכות. הוא השכין שלום והשיא עצה, הרביץ תורה ותמך, חיזק ועודד, ישיבות וגרעינים תורניים, יישובים ואנשים פרטיים. הוא התמודד עם סיבוכים וקשיים כבדים מנשוא ותמיד ידע בענוה רבה למצוא את החוטים המקשרים והמחברים. בתבונה רבה היה מנתח את המציאות ונותן לכל דבר ולכל אדם את מקומו הראוי לו באופן שכולם יצאו שבעי רצון ומלאים בתקוה טובה ובכוחות מחודשים.

האמון המלא שהעניק לרעיונות שהאמין בהם ולאנשים שנשאו בעול, נתן לגרעינים קטנים את הכוחות לגדול ולהתעצם. בסגנונו המיוחד היה מלא התפעלות והתלהבות מכל זרע ומכל ניצן של דבר חיובי שראה לנגד עיניו. הרב אלישע ראה בגרעין הקטן את כל הגודל שעתיד לצמוח ממנו והעניק לכל מי שנתן יד לכך כוחות ותעצומות נפש אדירים להמשיך ולגדל את המפעל בכל הכוח.

הרב אלישע היה 'גברא בגוברין'

חנה מתפללת לפני ה' "וְנִתְּתָה לְאִמְתְּךָ זֶרַע אֲנָשִׁים"⁶⁰. מה זה 'זרע אנשים'? אומרים חז"ל⁶¹: "לא ארוך ולא גוץ, ולא קטן ולא אילם, ולא צחור ולא גיחור, ולא חכם ולא טיפש". חנה מבקשת שהילד שתזכה לו יהיה ממוצע, שלא יהיה בולט מדי.

מזן הרב קוק בספרו "עין איה"⁶² מבאר:

⁶⁰ שמואל א' א, יא.

⁶¹ ברכות לא ע"ב.

⁶² עין איה ברכות ח"א פרק חמישי אות ל.

"ונתתה לאמתך זע אנשים'. מאי זרע אנשים? אמר רב: גברא בגוברין. כל מגמתה של הצדקת היתה שיצא ממנה בן שיושיע את ישראל וינהלם בדרך החיים להקימם לעם ה' מיד ולדורות. והנה מנהיגים פרטיים אפשר שיהיה לכל אחד כשרון מיוחד ברוחניות או בגשמיות. אבל כאשר ראתה שהדור צריך למנהיג כללי, וזה לא יתכן כי אם שיהיה איש שיתקבצו בו כשרונות רבים שלפי הנוהג הם אצל אנשים מפוזרים, ואז יוכל לעמוד בפרץ הדור להנהיג לבדו את הכלל. וזהו 'גברא בגוברין', שהרבה אנשים מצוינים ימצאו בו כל אחד הצטיינות מיוחדת, באופן שיצלח להנהיגת הכלל בריבוי פרטי השלימות הנדרשים".

הרב אלישע היה 'גברא בגוברין', הוא ריכז סביבו את המצוינים שבחבורה והיה מלבן אתם סוגיות שונות בדיבוק חברים. רבים מבני אותן חבורות משמשים היום בתפקידים מרכזיים וחשובים - ראשי ישיבות ומחנכים, דיינים ורבנים, וכולם מצאו אצלו תורת אמת עמוקה וגדולה. ויחד עם זאת ידע לחבר את הפשוטים שבפשוטים לתורה ומצוות בכלל ול"דברת קץ המגולה" בפרט.

מחבורת המצוינים לפשוטי העם

המשנה באבות⁶³ אומרת: "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום", וכתב רבי עובדיה מברטנורא שם:

"פירשו באבות דרבי נתן, כיצד היה אהרן אוהב שלום, כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו ואומר לו, ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאבא אליך שתמחול לו, ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב את הבריות לתורה, כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות, והיה אותו אדם מתבייש ואומר אילו היה יודע צדיק זה מעשיי הרעים כמה היה מתרחק ממני, ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו 'בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון'".

הרב אלישע היה עסוק בהשכנת שלום והארת פנים לכל אדם באשר הוא. אצל הרב אלישע התרכזו שתי תכונות אלו המסוגלות להלוך כנגד רוחם של גדולים שבגדולים

---

⁶³ אבות פ"א, מ"ב.

לצד פשוטים שבפשוטים. המעבר מחבורת המצוינים בישיבת מרכז הרב לחבורה של פשוטי עם בבית כנסת קטן בעיר מן "העיירות הטבעיות", הוא מעבר חד שדורש כישרון מיוחד. הרב אלישע ידע לשמור על הגודל והעוצמה ויחד עם זאת 'לרדת אל העם' ולדבר אל ליבו.

אנו נמצאים בשבוע שבו חלה ההילולא של הבבא סאלי הקדוש. הרב אלישע היה נוהג מידי שנה ביום ד' בשבט לעלות לציון של הבבא סאלי, וכן היה לו חיבור מיוחד לתורתו של רבי משה כלפון הכהן, ומתוך כך בכל שנה ביום "ח בטבת היה מקדיש את שיעוריו לתורתו של הרב כלפון, וכן עסק רבות בתורתו של ה"בן איש חי", ושם לעצמו כמטרה למצוא את המשותף והמחבר בין חכמי הצפון, הדרום, המזרח והמערב.

בשכונת נווה זאב שבבאר שבע נקראים הרחובות בשמות ספרים שנתחברו על ידי גדולי הציונות הדתית ועוסקים בגאולתם של ישראל - "אורות ישראל", "ארץ חמדה", "טל חרמון", "אילת השחר", "משפטי עוזיאל", "סוד השבועה", "זכות משה" וכו'. בחנוכת הבית בביתו של ידידי ורעי אבי וורצמן ה"ו, דיבר הרב אלישע על תורת הגאולה של רבי משה כלפון הכהן. הוא דיבר בכזה להט ובכזאת התפעלות עד שנראה היה לרגע כאילו הרב אלישע גדל בג'רבא וחי בה. מתוך חיבור התורות של גדולי ישראל הצליח הרב אלישע לחבר גם ציבורים שונים ולסלול מסילות אל הלבבות בכל אתר ואתר.

מה יותר חזק – ה'דתי' או ה'לאומי'?

מספרים ששאלו פעם את ד"ר יוסף בורג, ממנהיגי תנועת המזרחי והמפד"ל: אתה נמנה בין מייצגי הציבור הדתי לאומי, אם כן מה יותר חזק אצלכם, ה'דתי' או ה'לאומי'? ענה ד"ר בורג בשנינותו האופיינית: המקף! ד"ר בורג עמד בראשות תנועת המפד"ל במשך שנים רבות, היתה לו שנינות מיוחדת. אם כן ה'מקף' הוא הכוח החזק - החיבור בין האידיאה האלקית ובין האידיאה הלאומית, מדובר בשני כוחות שתמיד זורמים יחדיו, הקודש תובע את מקומו והצדדים הלאומיים תובעים את מקומם, אך בסופו של דבר נקודת הקודש ונקודת הלאום הן בעצם נקודה אחת, "וְהָיוּ לְאַחָדִים בְּיַדְךָ".

חזיונו של המהרח"ו

בספר "החזיונות"⁶⁴ מספר הגאון רבי חיים ויטאל על חזיונות שראה בליל ח' בטבת. המהרח"ו מתאר כיצד ראה בחזיונו את יום פטירתו. יש שם תיאורים מופלאים, כאשר בשלב מסוים הוא נקרא על ידי ריבונו של עולם לשבת לצדו, והמהרח"ו משיב: הלוא מקום זה היה מוכן לרבי יוסף קארו, מרן ה"בית יוסף"? השיבו ה': נמצא לו מקום אחר, ואתה בא ושב. הקשה המהרח"ו: והלוא מקום זה מוכן הוא לשמואל הרמתי? וה' השיבו: אמנם כן, אבל מיום שחרב בית המקדש יושב שמואל הרמתי על חורבות בית ה' ומתפלל ומצפה לבניינו, ועד אז נשבע שאינו עולה לישב במקומו.

דרכו של שמואל הרמתי היא הרבה מעבר לתפיסה המצומצמת של בן אנוש. כל חייו היו ציפייה לישועה, ובדרך זו הלך גם רבנו הרב אלישע זצ"ל - ציפייה מתמדת, כאותו צופה העומד על המשמר ועושה כל שביכולתו להיות "פועל עם אל" ולהחיש את ישועתם של ישראל ואת ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

---

⁶⁴ ספר החזיונות ח"ב חלומות שחלמתי עמ' מו.

הבו גודל לאלקנו⁶⁵

ראשי פרקים:

רבי פינחס בן יאיר והנהר משוחחים ביניהם ◊ חלוק לי מימך לשם מצוות פדיון שבויים ◊ חלוק מימך לשם מצוות שמירת המצות ◊ חלוק מימך עבור סוחר ערבי ◊ גדולתו של רבי פינחס בן יאיר ◊ לגדל ולרומם ◊ חמורו של רבי פינחס בן יאיר ◊ הזמנה שלא מומשה ◊ גבורה של תורה ורגישות אין סופית ◊ להיות "סרגל ישר" ◊ טוב לשמים וטוב לבריות ◊ אחריות כלפי כל אדם מישראל ◊ גדולים צדיקים במיתתם

רבי פינחס בן יאיר והנהר משוחחים ביניהם

הגמרא בחולין⁶⁶ מבארת מה שהוזכר קודם לכן בגמרא, ש"בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידך", ומספרת היכן אירע מעשה כגון זה. וכך היה המעשה:

רבי פינחס בן יאיר היה בדרכו לקיים מצוות פדיון שבויים, ובדרך נתקל בנהר בשם 'גינאי', והחל לנהל אתו דו-שיח מרתק. אנו עסוקים כאן במדרגות עליונות ביותר - רבי פינחס בן יאיר והנהר משוחחים ביניהם... אך במדרגתו העליונה של רבי פינחס בן יאיר, אין כאן חידוש, כל המציאות הסובבת את רבי פינחס היתה מושפעת מעוצמת גדולתו. כשרבי פינחס עסוק במצוה, כל עולמו נתון באותה מצוה, וכל דבר שעומד בדרכו חייב להתיישר ולפלס את הדרך אל המצוה.

חלוק לי מימך לשם מצוות פדיון שבויים

פנה רבי פינחס אל הנהר ואמר: נהר גינאי, נא חלוק לי מימך כדי שאוכל לעבור בך! אני הולך לקיים מצוה ולעשות את רצון ה', וכשם שאני מחויב לעשות את רצון ה' כך גם אתה מחויב בכך, אם כן התכבד נא וחלוק את מימך!

השיב לו הנהר: אתה הולך לעשות רצון קונך, לפדות שבויים, ואף אני הולך לעשות רצון קוני, שכן כל הנחלים הולכים אל הים בגזירת עליון. ולא זו בלבד, אלא שליחותי עדיפה

⁶⁵ שיעור זה ניתן בחודש טבת התשע"ט בתוך ימי השבעה.

⁶⁶ חולין ז ע"א.

משליחותך, שכן אתה, ספק אם תצליח במצוותך, אולי לא יסכימו הגויים לפדות את השבוי שברצונך לפדותו, ואילו אני בודאי עושה רצון קוני, ולכן אין זה מוצדק שאתבטל מלעשות רצון קוני כדי שתוכל לעבור וספק אם תעשה רצון קונך.

אמר רבי פינחס בן יאיר לנהר: אם אינך חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם.

שמע זאת הנהר, ומיד נכנע לדבריו וחלק לו מימיו ונתן לו לעבור.

ניתן לשאול על מעשהו של רבי פינחס: מדוע אילץ את הנהר לחלוק מימיו באיומים, הרי טענה נכונה היתה בפיהו: "בריא ושמא - בריא עדיף"!

נראה לומר, שטענת רבי פינחס במעשהו היתה, שמעל המגמה הטבעית של העולם ישנה מגמה עליונה יותר. כשרבי פינחס בן יאיר הולך לפדות שבויים ולמלא אחר רצון ה', אין כאן שמא אלא ודאי. אם זהו רצון ה', אין ספק בדבר שיצליח במשימתו.

מצוות פדיון שבויים שייכת לאחריות שצריכה לבעור בלב כל יהודי כלפי נשמות שנפלו בשבי הממשי או התרבותי-רוחני. דימוי דומה נזכר במקומות שונים בדברי "אור החיים" הקדוש בשם המקובלים⁶⁷. ישנם ניצוצות קדושה שנפלו בשבי של כוחות הטומאה, ומוטלת עלינו אחריות לגלות ולרומם כל כוח ישראלי כזה, ולדאוג שלא יהיה כפוף לשום כוח מגביל ומתוך כך יוכל למלא את ייעודו האלקי.

הנהר שבוי בעולם הטבע והמדדים שלו מוגבלים בגבולות הטבע. הוא שבוי בקונספציה שלפיה 'אין חדש תחת השמש' ואין יכולת ביד הנבראים להתעלות אל הקודש. לעומתו ניצב רבי פינחס בן יאיר ומציג עולם של אמונה, עולם של ודאות. כשאדם אחוז באידיאל האלקי, ברצון ה' יתברך, אין לך ודאות גדולה מזו. וההוכחה לכך, אומר רבי פינחס בן יאיר לנהר, היא שביכולתי לגזור במאמר פי, לא רק שתחלוק מימך באופן זמני, אלא שלא יעברו בך מים לעולם. יש כוח גדול יותר מן הטבע - כוחה של תורה, כוחה של מצוה.

רבנו הרב אלישע היה מיוחד באמונתו הגדולה בכוחות החיים, ומתוך כך ביכולת לפרוץ את גבולות ה'אפשרי', גבולות הטבע. הוא לא הסכים בשום אופן להיכנס לתבניות מגבילות. בשיבות משותפות שהיו לנו, עסקנו בשאלה: כיצד ניתן לרומם את הרוח ו"להרים את הדגל". הרב אלישע היה עסוק בתוכן ובמהות, הוא לא נכנס לתבניות

⁶⁷ ראה אור החיים בראשית א, א; בראשית כח, ה; ועוד.

המעשיות, ואנחנו היינו ה"ריאליים", דרשנו תכנית עבודה מסודרת להוצאת הדברים מן הכח אל הפועל.

בעינינו ראינו מספר פעמים, כיצד הישגים שבדרך הטבע היו נראים רחוקים, הושגו בסייעתא דשמיא גדולה מכוח רוחו ואמונתו הגדולה של הרב אלישע.

חלוק מימין לשם מצוות שמירת המצוות

ניתן היה לחשוב שהנהר נחלק דווקא בעבור מצוה יקרה ובעלת חשיבות, כמו פדיון שבויים, בגלל שיש לה השלכות חברתיות רגישות ורבות משמעות, לכן ממשכה הגמרא ומספרת:

באותה שעה היה שם אדם נוסף שנשא חיטים כדי להכין מהן מצות לפסח, וגם הוא היה צריך לעבור את הנהר. אמר רבי פינחס בן יאיר לנהר: נא חלוק מימין גם עבור אדם זה שעוסק במצוה, שהרי נאמר: "וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת"⁶⁸, כלומר מתחילת הטחינה וההרקדה צריכים לשמור את החיטים לשם מצוה, ואם כן גם בעצם הטחינה יש משום מצוה.

רצון ה' מתגלה בעולם בכל מצוה ומצוה, בין אם מדובר בפדיון שבויים ובין אם מדובר בשמירת המצוות.

שמע הנהר את דברי רבי פינחס, נכנע לדבריו וחלק את מימיו.

חלוק מימין עבור סוחר ערבי

שוב ניתן היה לחשוב, שרק כאשר מדובר במצוה מובהקת, אין עולם הטבע יכול לעמוד מנגד, ולכן ממשכה הגמרא ומספרת: מלבד רבי פינחס ו'שומר המצות' היה שם באותה שעה אדם שלישי - סוחר ערבי - שהיה צריך לעבור את הנהר, ושוב פנה רבי פינחס אל הנהר בבקשה שיחלוק גם עבור סוחר זה את הנהר, וזאת כדי שלא יוציא לעז על היהודים שהניחוהו לבדו בצד הנהר והלכו להם. ושוב חלק הנהר את מימיו עבור אותו הגוי.

⁶⁸ שמות יב, יז.

האדם איננו מנותק מן המציאות. הוא חי בתוך חברה אנושית רחבה, וכל מעשה שהוא עושה עליו לקחת בחשבון את ההשלכות לכך בכל המעגלים. אפילו החשבון הקטן של "מה יאמרו..." מספיק כדי לחלוק את הנהר, ולגרום שהטבע ישתעבד לרצון ה'.

גדולתו של רבי פינחס בן יאיר

ממשיכה הגמרא:

"אמר רב יוסף: כמה נפיש גברא ממשה ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והכא תלתא זימנין".

רבי פינחס בן יאיר גדול ממשה רבנו וכל ישראל, כי אמנם גם להם נקרע הים בקריעת ים סוף, אך עבורם נקרע הים רק פעם אחת בלבד, ואילו עבור רבי פינחס נחלק שלוש פעמים. ומיד מסייגת הגמרא:

"ודלמא הכא נמי חדא זימנא! אלא כמשה ושתין רבוון".

שמה נחלק הנהר רק פעם אחת, ועברו בו שלושתם, ומה שרבי פינחס בן יאיר הוצרך לצוות על הנהר שלוש פעמים שיחלק, היינו כדי שלא יחזור הנהר וישטוף את שני האנשים שעמו בשעה שיעברו בו. וכוונת רב יוסף היתה: כמה גדול רבי פינחס בן יאיר, שהוא שקול כמשה ובני ישראל שחלק לו הנהר מימיו כמו שנקרע להם הים.

מדברי רב יוסף אנו למדים דבר גדול: ההווה אמינא היא, שיש אפשרות כזאת, שבמהלך הדורות תהיה התפתחות של תורה שתגיע להשגות גדולות יותר מהשגותיו של משה רבנו.

והגמרא מדייקת ומבררת, שמשה רבנו הוא נקודת ההתחלה שממנה הולכת התורה ומתפתחת וניתן לגדל את התורה באופן שתהיה נשגבה יותר והופעתה תהיה שלמה יותר ממה שהיה בזמנו של משה רבנו, וכמאמר המשנה⁶⁹:

"רבי חנניה בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר' (ישעיה מ"ב, כ"א)".

---

⁶⁹ מכות פ"ג, מט"ז.

אך משמעות הדבר איננה שדורות אחרונים גדולים ממשה רבנו, אלא לאורך הדורות התורה הולכת ומתגדלת **מכוחו** של משה רבנו.

משה רבנו הטביע בעולם את יסודות האמונה והתורה באופן שיוכלו להתגלות בדורות הבאים.

מדברי הגמרא אנו למדים על היכולת של האדם להתבונן על המציאות בכל הרבדים שלה. רבי פינחס בן יאיר היה אדם שכולו אחוז במצוה, כל עולמו היה נתון בשליחות של מצוה בשלושה מימדים: במצוות שבין אדם לחברו, במצוות שבין אדם למקום ואף בהנהגות שבאות מתוך שיקול דעת ותשומת לב לשאלת "מה יאמרו...".

לגדל ולרומם

לולא דמסתפינא הייתי אומר, שרבנו הרב אלישע זצ"ל היה "מומחה" בשלוש הקומות שהזכרנו.

כל חייו היו מוקדשים ל'פדיון שבויים'. במסירות גדולה דאג להאיר את אור התורה ובכך לפדות אנשים השבויים ביצרם ובקלקול מחשבתם. הוא היה עסוק בלגדל ולרומם ולקרוא בשם ה', "כי שם ה' אקרא הָבו גִּדְל לְאַלְקִינֹהוּ"⁷⁰.

בכינוסים שונים שבהם התכנסו רבנים לדון בנושאים שונים, הרב אלישע היה החותם, ובדברים קצרים בכישרון מיוחד היה עורך סיכום של הדברים שנאמרו ומרומם הכל לקומה עליונה ומבוררת.

בכל נושא - רוחני או מעשי, תורני או חברתי - ידע למצוא את הנקודה הפנימית-רוחנית ולכוון ולהדריך, לחנך ולהוביל. תמיד רומם את המבט וגידל את כל הנוכחים סביבו.

חמורו של רבי פינחס בן יאיר

בהמשך מספרת הגמרא מה אירע עם רבי פינחס בן יאיר כשהיה בדרכו לפדיון שבויים: רבי פינחס התאכסן במלון, וסיפקו לו בעלי האכסניה שעורים למאכל חמורו, אך החמור

⁷⁰ דברים לב, ג.

סירב בתוקף ולא אכל מאומה. ניפו בעלי האכסניה השעורים וניקו אותן היטב מן הפסולת שהיתה מעורבת בהן, ואף על פי כן עמד החמור בסירובו. חזרו בעלי האכסניה וניפו את השעורים שנית בידיהם, ולא הועיל להם הדבר.

כשראה זאת רבי פינחס, אמר להם: יכול להיות שהשעורים אינם מעושרות, ולכן החמור מסרב לאוכלן.

תמהו בעלי האכסניה על דבריו, אך החליטו לנסות. עישרו את השעורים, ולהפתעתם התחיל החמור לאכול.

אמר רבי פינחס לבעלי האכסניה: חמור עני זה הולך לעשות רצון קונו, ואתם מאכילים אותו טבלים!?

בעל "תורת חיים" שם תמה:

"תימא, וכי חמור נביא הוה דהוה ידע דלא עשרינהו, ועוד, וכי בר מצוה הוא דלא בעי למיכל בלתי מעושר".

ומשיב:

"ונראה לפרש דחמור זה כחמור דעלמא הוה ולא ידע מאומה, אלא לפי שהיה חמורו של אותו הצדיק מנע הקדוש ברוך הוא שלא יאכל עד שיעשרו תחילה, דאף על גב דלאו בר מצוה הוא אפילו הכי, כיון דאסור להאכיל את הבהמה אלא אם כן עישר, גנאי הוא קצת לצדיק כשמאכילין את בהמתו דבר האסור להאכילה.

וכן משמע דחמור זה כחמור דעלמא הוה, דקאמר השתא 'בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן', מדנקט 'אין הקדוש ברוך הוא מביא' כו', משמע שהוא יתברך מנעו, והחמור לא הוה ידע מידי".

מכאן אנו רואים, שאפילו בהמתם של צדיקים אין ה' מביא תקלה על ידן, ולכן מן השמים מנעו מחמורו של רבי פינחס את האכילה, שלא ישלכו בעליו באיסור האכלת דמאי לבהמתו.

ואמנם בדמאי לא החמירו לעשר כאשר המאכל מיועד לבהמה⁷¹, אך מכיוון ששעורים אלו ניקנו לצורך אכילת אדם, היה אסור לתת מהן לבהמה בלא שיעשרון.

---

⁷¹ ראה דמאי פ"א, מ"ג.

תוספות שם⁷² מעירים, שבמקומות אחרים שבהם מובא מעשה זה⁷³ מבואר, שבהמתו של רבי פינחס היתה מחמירה על עצמה שלא לאכול פירות שאינם מעושרים אף שמן הדין הם פטורים.

החמור עני בדעת ועשיר בחומריותו, אבל כשבעליו צדיק, גם החמור עושה רצון קונו. כשחמור נמצא בבעלותו של צדיק, ההופעה ה'חמורית' שלו משתנה. טבע החמור השקוע בחומריותו, כשהוא פוגש דבר מאכל הוא לא עושה חשבונות, הוא פשוט אוכל, אבל חמור שנמצא במחיצתו של רבי פנחס בן יאיר, זו מדרגה אחרת. ולמעשה, הגמרא מלמדת אותנו שהמציאות כולה משועבדת להופעת רצון ה' בעולם, המציאות כולה היא כלי לעבודתו יתברך - הנהר, החמור והאדם, הדומם הצומח והחי - כולם משועבדים לרצון ה' יתברך. כל דבר שקיים בבריאה, עצם הימצאותו מעידה על הופעת רצון ה'.

הזמנה שלא מומשה

בדרך הילוכו לקיים מצוות פדיון שבויים, עבר רבי פינחס במקומו של רבי יהודה הנשיא, ומשמע רבי על בואו מיד יצא לקבל את פניו והזמינו לסעוד בביתו ונענה בחיוב. צהלו פניו של רבי משמחה, שכן לא היה רבי פינחס רגיל ליהנות משל אחרים, לא בצע על לחם שאינו שלו.

אמר לו רבי פינחס: וכי סבור אתה שנדרתי שלא אהנה מאף אדם מישראל ח"ו, הלוא ישראל קדושים וראויים ליהנות מהם. דרכו של עולם היא, שאדם מדיר הנאה את חברו מתוך כעס והקפדה ומתוך רצון להרחיק את המודר, לכן מבהיר רבי פינחס בן יאיר, שמה שאינו נהנה מאחרים, זה לא מתוך כעס והקפדה ח"ו, אדרבא, ליבו מלא אהבה לכל אחד מישראל, ומה שאיננו נהנה מאחרים, זה כדי לא להכביד. לא תמיד יש למארח די ממון כדי לארח ובכל זאת הוא מארח רק משום הבושה, וגם כשיש לו ממון, לא תמיד הוא מעוניין בלב שלם לארח. אבל אתה, אומר רבי פינחס בן יאיר לרבי, אין בך אף אחד מהחסרונות שמנתי, ואדרבא, אתה שמח ליהנות אחרים מממוןך - יש לך רצון פנימי לךך ויש לך די ממון לךך - לכן הסכמתי לסעוד אצלך, אך מכיוון שאני ממהר לדבר מצוה, ב"ה אממש את נכונותי להתארח בביתך בדרכי חזרה ולא עכשיו.

⁷² תוספות ד"ה הא.

⁷³ ראה שקלים ח ע"ב; ירושלמי דמאי פ"א, ה"ג; בראשית רבה ס, ח.

לאחר קיום מצוותו שב רבי פינחס על עקביו, ונכנס על מנת לסעוד אצל רבי כפי שסיכמו ביניהם. כאשר נכנס לביתו של רבי, אירע שנכנס באותו פתח שבו עמדו פרדות לבנות שהיו שייכות לרבי.

אמר רבי פינחס: איני רוצה לסעוד בביתו של מי שמגדל מזיקים כאלה, "מלאך המות בביתו של זה ואיני סועד בתוך ביתו". ביקורתו הנוקבת של רבי פינחס אומרת דורשני. אותו רבי פינחס שנחלק הנהר למענו ונזהר בכבודו של אותו סוחר גוי ודאג שהנהר יחלק גם בעבורו, משום "מה יאמרו...", עומד כעת מול רבי, נשיא ישראל, ומתוך אמת של תורה מבטל את הסכמתו לסעוד בביתו. מתגלה כאן גבורה של תורה, בלי חשבונות! שמע רבי את הדברים ומיד יצא לפייסו באמרו: מוכן אני למכור את הפרדות הללו ולא להחזיקן עוד בביתי.

אמר לו רבי פינחס: אינך יכול למכרן לאחרים, משום 'לפני עור', שכן כשם שלך אסור לגדלן כך ליהודי אחר אסור לגדלן.

אמר לו רבי: אפקיר אותן ואשלח אותן ליערות של הפקר.

אמר לו רבי פינחס: גם זה אי אפשר, כי בכך עלול אתה להרבות בהיזק, שכן לא תהיה עליהן שמירה.

אמר לו רבי: אשיר את פרסותיהן מרגליהן שלא יוכלו לבעוט, אך יוכלו לדוש את התבואה ולא יהיה בכך משום 'בל תשחית'.

אמר לו רבי פינחס: גם זה אין ביכולתך לעשות, משום 'צער בעלי חיים'.

אמר לו רבי: אהרוג אותן ואמנע מצער בעלי חיים.

אמר לו רבי פינחס: גם זה אי אפשר, כי יש בזה משום 'בל תשחית'.

הפציר רבי ברבי פינחס שיואיל לסעוד בביתו, עד שלפתע התרומם הרב בין רבי לרבי פינחס והפריד בין השניים. ראה זאת רבי והחל לבכות מתוך שהבין מה נשגבה גדולתו של רבי פינחס. פתח ואמר: מה בחייהם של צדיקים, חביבים הם לפני ה' עד שעושה רצונם, במיתתם, שמעלתם גדולה יותר, על אחת כמה וכמה, "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן".

גבורה של תורה ורגישות אין סופית

במעשהו של רבי פינחס בן יאיר בולטת תכונה מרכזית - גבורה של תורה. לרבנו הרב אלישע זצ"ל היתה גבורה של תורה ויחד עם זאת רגישות אין סופית לכל מה שסביבו. בבהירות, בעקשנות ובתקיפות היה עומד על דרכה של תורה, ויחד עם זאת הרבה אהבה ואחווה מתוך הכרה פנימית עמוקה בכך ש"ישראל קדושים".

חז"ל⁷⁴ מלמדים אותנו, שבכל בירור של סוגיה קיים צד נוקב וקשה, ולעתים אף מכאיב, "אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: 'את והב בסופה', אל תקרי בסופה אלא בסופה". אצל רבנו הרב אלישע, גם מי שלא עם דרכו הרגיש לאורך כל הדרך שהדברים נאמרים מתוך אהבה גדולה, אהבת אמת.

להיות "סרגל ישר"

רבנו הרב אלישע היה חוזר לא פעם על כך שמוטל עלינו להיות "סרגל ישר". בספר **"מסילת ישרים"** מבואר מהי הדרך להידבק במידותיו של הקב"ה ולהיות מתוקנים. מענין הדבר, שהרמח"ל מונה בספרו מידות שונות, שלב אר שלב, מדרגה אחר מדרגה, אך דווקא מידת ה'ישרות' לא נידונה בספר. רבנו הרב אלישע היה מבאר, שספר "מסילת ישרים" איננו עוסק ב'ישרות' כמידה, אלא בונה את כל הבנין הפנימי של האדם באופן כזה שכל צעד ושעל בהתפתחותו יהיה מתוך ישרות.

אדם שהוא 'ישר' איננו זקוק ל"מסילת ישרים". כדי להגיע לישרות, אנו נדרשים לעבודה פנימית מאומצת - זהירות, זריזות, נקיות, פרישות וכו'. כל מידה ומידה מחולקת אצל הרמח"ל לשניים - ביאור חלקי המידה, והדרך לקנותה. וזאת, כדי ללמדנו, שלפני העיסוק המעשי בדרכי הקנין של המידה, נדרש בירור נוקב ומעמיק בהבנת המהות.

עיקר עיסוקו ומשנתו של הרב אלישע היו באותו בירור מעמיק של המהות והזהות. בספריו ובשיעוריו הרבה לעסוק בבירורים עמוקים הנוגעים לתורת הנפש ובנין המידות של האדם בדור התחיה והגאולה.

⁷⁴ קידושין ל ע"ב.

טוב לשמים וטוב לבריות

הגמרא בקידושין⁷⁵ אומרת:

”אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו” - וכי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב? אלא, טוב לשמים ולבריות - זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות - זהו צדיק שאינו טוב.”

מין ה”בן איש חי”⁷⁶ כותב על דברי חז”ל אלו:

”קשה, כיון דרע לבריות, אם כן אינו טוב לשמים, ואדרבה ה’ יתברך קפיד על עבירות שבין אדם לחברו טפי מעברות שבין אדם למקום.

ונראה לי בס”ד, מה שהוא רע לבריות אין הכוונה שחוטא בדברים שבין אדם לחברו, שהוא מזיק לבריות או חומס או עושק וכיוצא, אלא הכוונה הוא, שמלמד קטגורייתא על הבריות ואינו מלמד זכות, ולא ניחא ליה לקב”ה שהאדם ילמד חובה על ישראל. צא ולמד מענין אליהו זכור לטוב, הואיל ואמר על ישראל ‘כי עזבו בריתך’ נענש, ולכן זה המלמד חובה על ישראל, אף על פי שהוא מתקנא קנאת הדת נקרא רע לבריות, אבל המלמד זכות על ישראל, זה נקרא טוב לבריות.”

אי אפשר להיות ‘טוב לשמים’ בשעה שהיחס לבריות מקולקל. מי שאינו מקפיד על דברים שבין אדם לחברו הוא ‘רע לשמים’ באותה מידה שהוא ‘רע לבריות’, ואף יותר מכך, כי הקב”ה “קפיד על עבירות שבין אדם לחברו טפי מעברות שבין אדם למקום”. לכן מבאר ה”בן איש חי”, ש’רע לבריות’ הכוונה, לימוד קטגוריא על ישראל, ומאידך מי שמלמד זכות על הבריות, הוא ‘טוב לבריות’.

אחריות כלפי כל אדם מישראל

מדברי הגמרא בחולין למדנו, כמה צריך אדם מישראל להיות אחוז ודבוק ברצון ה’ יתברך, לעשות רצון קונו. בכל מעשה שאדם עושה, עליו לבדוק האם הוא הולך במסילה הישרה, האם הוא נאמן לאמתה של תורה. אך יחד עם זאת נדרש האדם לגלות רגישות גדולה כלפי הסובב. אם יש אנשים שנפגעים בדרך, בגלל שלא גילינו מספיק רגישות

⁷⁵ קידושין מ ע”א.

⁷⁶ בן יהודע קידושין שם.

כלפי הזולת, סימן שהמסילה אינה ישרה ואיננו מכוונים באמת לאמתה של תורה. ומנגד צריך להיזהר שהרגישות כלפי הזולת לא תגרום לנו לוותר ח"ו אפילו על אות אחת של תורה. אנו נדרשים להיות 'טובים לשמים' ו'טובים לבריות'.

רבנו הרב אלישע זצ"ל הלך בדרכו של רבי פינחס בן יאיר, כולו היה אחוז בעשיית רצון ה', ברמה הפרטית וברמה הציבורית. ותמיד היה קשוב לסובב אותו וחש אחריות כלפי כל אדם מישראל, יהיה אשר יהיה - שומר תורה ומצוות או אינו שומר, ילד, מבוגר או זקן. לכל אדם באשר הוא האיר פנים ונהג בו כבוד, וברגישות מיוחדת דאג למשפחות ולאנשים שחוו קשיים והתמודדויות בחייהם הפרטיים - שיחת טלפון עקבית, מסרון מעודד, שיעור או חברותא. השאלה שהעסיקה אותו תמיד היתה: כיצד לגדל, כיצד לרומם, כיצד לקרוא בשם ה' ולהאיר את אור ה' בעולם, וכיצד להיות 'טוב לשמים' ו'טוב לבריות'.

גדולים צדיקים במיתתם

חז"ל⁷⁷ אומרים: "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן". מאז פטירתו של הרב אלישע זצ"ל אני חש באופן אישי, ורבים נוספים שותפים לתחושה הזאת, שתורתו של הרב אלישע מהדהדת בחלל האויר ומאירה לנו את הדרך, אנו "מדברים הרב אלישע, חושבים הרב אלישע ולומדים את תורת הרב אלישע".

⁷⁷ חולין ז ע"ב.